

OTDK-dolgozat

2015

A versenyképesség humán aspektusai az Európai Unióban

The human aspects of competitiveness in the European Union

Kézirat lezárása: 2014. november 5.

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	1
2	A versenyképesség elméleti alapjai.....	2
2.1	A humán tőke mint termelési tényező	4
2.2	A versenyképesség humán aspektusai	6
2.2.1	A humán tőke mérése	7
2.2.2	Az Európa 2020 versenyképességi index.....	10
2.2.3	A társadalmi dimenzió és a versenyképesség	11
3	Az Európai Unió versenyképességi stratégiái	13
3.1	A lisszaboni stratégia.....	13
3.2	Az Európa 2020 stratégia	15
3.2.1	Foglalkoztatás.....	15
3.2.2	Kutatás és fejlesztés	18
3.2.3	20/20/20.....	20
3.2.4	Oktatás.....	22
3.2.5	Szegénység és társadalmi kirekesztés	25
4	Empirikus elemzés	27
4.1	Az országok csoportosítása és a módszertan.....	27
4.2	A humán tőke elemzése	30
4.2.1	Az Európai Unió tagállamainak helyezése a humán tőke indexen	30
4.2.2	Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi index intelligens pillérén	32
4.3	A társadalmi kohézió elemzése	34
4.3.1	Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi index inkluzív pillérén.....	34
4.3.2	Foglalkoztatás.....	37
4.3.3	Szegénység és társadalmi kirekesztés	40
5	Összegzés és következtetések	49
	Irodalomjegyzék.....	51
	Mellékletek.....	54
	1. számú melléklet.....	54
	2. számú melléklet.....	56
	3. számú melléklet.....	60
	4. számú melléklet.....	63

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A humán tőke index összetétele	9
2. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezései és pontszámai a globális versenyképességi indexen	28
3. táblázat: Az országcsoportok teljesítménye a globális versenyképességi indexen.....	29
4. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése a humán tőke indexen, 2013	30
5. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi indexen és annak intelligens pillérén, 2014	32
6. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi index inkluzív pillérén és az összesített indexen, 2014.....	34
7. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése a globális versenyképességi indexen és a szociális dimenzióval kiegészített globális versenyképességi indexen, 2013-2014.....	36
8. táblázat: Az országcsoportokon belüli szórás és az országcsoportok közötti szórás a foglalkoztatás tekintetében, 2009-2013.....	39
9. táblázat: Az országcsoportokon belüli és az országcsoportok közötti szórás a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya esetében, 2010-2012	42
10. táblázat: Az az országcsoportokon belüli szórás és az országcsoportok közötti szórás az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők arányának esetében, 2010-2012	44
11. táblázat: Az országcsoportokon belüli és az országcsoportok közötti szórás a szociális transferek után szegénységben élők aránya esetében, %, 2010-2012	46
12. táblázat: Az országcsoportokon belüli és az országcsoportok közötti szórás a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők arányának esetében, 2010-2012	48
13. táblázat: Összefoglaló táblázat.....	50

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A tudás felhalmozásának modellje	5
2. ábra: A globális versenyképességi index.....	6
3. ábra A humán tőke index.....	8
4. ábra: Az Európa 2020 stratégia kiemelt kezdeményezései és az Európa 2020 versenyképességi index kapcsolata	10
5. ábra: A reál GDP változásai az Európai Unióban	14
6. ábra: Foglalkoztatás és nemzeti célkitűzések	16
7. ábra: A legjobban teljesítő tagállamok foglalkoztatási szintje	16
8. ábra: Csehország, a Baltikum és az EU28 foglalkoztatási szintje.....	17
9. ábra: A foglalkoztatás az Európai Unió tagállamaiban	17
10. ábra: A foglalkoztatás szintje az Európai Unióban	18
11. ábra: A K+F kiadások az egyes szektorokban a GDP %-ában.....	19
12. ábra: Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátási szintje a tagállamokban	20
13. ábra: A megújuló energiaforrások aránya a bruttó végső energiafelhasználásban	21
14. ábra: Az elsődleges energiafelhasználás mértéke a bruttó hazai fogyasztásban	22
15. ábra: A korai iskolaelhagyók aránya az Európai Unióban és tagállamaiban	23
16. ábra: A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 30-34 év közötti korosztályban...	24
17. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek	25
18. ábra: Az Európai Unió tagállamainak teljesítménye a humán tőke indexen.....	31
19. ábra: Az Európai Unió tagállamainak teljesítménye az Európa 2020 versenyképességi index intelligens pillérén	33
20. ábra: Az Európai Unió tagállamainak pontszáma az Európa 2020 versenyképességi index inkluzív pillérén.....	35
21. ábra: Foglalkoztatási ráták a hat országcsoportban és az Európai Unióban.....	37
22. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek aránya az egyes országcsoporthoz.....	41
23. ábra: Az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya az egyes országcsoporthoz.....	43
24. ábra: A szociális transzferek után szegénységben élők aránya az egyes országcsoporthoz.....	45
25. ábra: A súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya az egyes országcsoporthoz.....	47

1 Bevezetés

Napjainkban egyre inkább előtérbe kerül a kérdés, hogy vajon a 2008-as gazdasági válság után sikerül-e az Európai Uniónak újra növedési pályára állnia? A válság rámutatott az Európai Unió gyengeségeire, ugyanakkor lehetőséget teremtett a változtatásra, a szorosabb együttműködésre a tagállamok között és arra, hogy bizonyítsa fennállásának létjogosultságát.

A válságból való kilábalás és a növekedés újraindításának egyik lehetséges eszköze a tagállamok versenyképességének javítása. De vajon mitől lesz versenyképes egy tagállam? És mitől egy gazdasági térség?

A kutatásom célja, hogy megtudjam adottak-e a versenyképesség humán aspektusai az Európai Unió tagállamaiban. Ennek megértéséhez a dolgozatomban egyrészt a humán tőke és a versenyképesség összefüggéseit, másrészt a társadalmi kohézió és a versenyképesség összefüggéseit vizsgálom.

Hogy megismerjem a versenyképesség humán aspektusait, a dolgozatomban először körbejárom a versenyképesség elméleti hátterét. Majd ezek után, mivel a kutatásom az Európai Unióra és tagállamaira fókuszál, bemutatom az Európa 2020 stratégiát, amely jelenleg az Európai Unió növekedési és egyben versenyképességi stratégiája is. A tagállamok összehasonlításakor az egyes célkitűzések teljesítése kapcsán már kirajzolódtak bizonyos törésvonalak, ami arra ösztönzött, hogy a későbbiekben országcsoportokra bontva vizsgáljam az Európai Unió tagállamait.

A versenyképesség humán aspektusainak vizsgálata során tehát az egyes országcsoportokat elemzem a humán tőke és a társadalmi kohézió vonatkozásában. A dolgozatomban felhasználok a Világgazdasági Fórum által létrehozott különböző versenyképességi és humán tőke indexeket, emellett egyéni statisztikai számításokat is végzek az egyes mutatók esetében az országcsoportokra vonatkozóan. Az Európai Unión belül fennálló különbségek szemléltetésére pedig hőtérképeket készítettem, amelyek segítségével a törésvonalak is egyértelműen megjelennek.

2 A versenyképesség elméleti alapjai

Számos közgazdászt foglalkoztatott az elmúlt két évszázad során, hogy mi határozza meg egy nemzet vagy egy ország jólétét, gazdagságát sikerességét. A legismertebb elméletek különböző tényezőkre helyezik a hangsúlyt: Adam Smith-nél a siker kulcsa a munkamegosztás; Malthus és Ricardo szerint a természetes erőforrások szabnak határt a termelékenységnek a csökkenő hozadék elve mentén. Majd a Heckscher-Ohlin modell rámutatott arra, hogy a nemzetközi munkamegosztásnak is pozitív hatásai vannak a nemzetközi kereskedelemben résztvevő országok számára (Krugman – Obstfeld – Melitz 2012). A huszadik századi neoklasszikus közgazdászok elméleteiben megjelenik a fizikai tőkébe és az infrastruktúrába való beruházás a sikeresség magyarázatára. Egy idő után azonban ezek a tényezők is elégtelennek bizonyultak¹, és figyelembe kerültek a növekedési potenciál (tk. versenyképesség) új dimenziói is, mint például a humán tőke, a technológiai haladás, a makroökonómiai egyensúly, a kormányzás, az intézmények és a piac mérete (Sala-i-Martin 2010).

A gazdasági növekedésről való évszázados gondolkodás üzenete számomra az, hogy a fent említett tényezők nem zárják ki egymást, akár egyidőben is befolyásolhatják egy gazdaság teljesítményét. A versenyképesség fogalma ezért meglehetősen összetett és számos tényező együttesen határozza meg egy ország sikerességét.

A jelenség komplexitása miatt a dolgozatomban a versenyképesség fogalma alatt azt a Világgazdasági Fórum által meghatározott definíciót értem, amely a következőképp hangzik: A versenyképesség azon intézmények, politikák és tényezők összessége, amelyek meghatározzák egy ország termelékenységét (WEF 2013a).

Az országok versenyképességéről való gondolkodás szemben áll Krugman nézeteivel, aki szerint a versenyképesség csak mikro szinten értelmezhető (Krugman 1994). Sala-i-Martin azonban magyarázatot ad arra, hogyan lehet egy országnak versenyképessége. A dolgozatom is erre a felfogásra épül, hiszen a vizsgálódásom alanyai az Európai Unió tagállamai és az Európai Unió mint gazdasági egység egésze a versenyképessége.

A következőkben a versenyképesség definíciójának három fő elemét szeretném bemutatni:

¹ A fejlődő országokba küldött segélyek (fizikai tőkébe való beruházás) nem hozták meg a várt növekedést

Intézmények

Az *intézmények* alatt azt a jogi és adminisztratív keretet értjük, amelyben az egyének, a vállalkozások és a kormányzás interakciója zajlik a gazdaság generálása érdekében (WEF 2013a). A hatékony szabályozói környezet lehetővé teszi, hogy a különböző gazdasági tevékenységek növekedéshez vezessenek, miközben a nem megfelelő szabályozói környezetben a különböző gazdasági tevékenységek mellett/ellenére sem történik haladás (Cooter – Schaefer 2011). Az intézmények hatékonyságát (vagy annak hiányát) mutatja meg a túlzott bürokrácia, a korrupció mértéke vagy az átláthatóság hiánya. Az intézmények szerepe a versenyképesség tekintetében az, hogy befolyásolják a beruházásokról való döntéseket és a termelés megszervezését, valamint a társadalomban a javak elosztásának és a fejlesztési stratégiák és politikák költségeinek viselésének módját. A szabályozói környezetben továbbá fontos szerepe van a szellemi tulajdon-védelmének, amely az innováció ösztönzésén keresztül támogathatja a növekedést (Nagy – Pelle – Somosi 2014).

Politikák

A *politikák* fogalma úgy ragadható meg, mint az aktuális globális környezetben felmerülő gazdasági kihívásokra adott válaszok (WEF 2013a). A politikai döntések többek között a munkaerő-piaci politika, az oktatás-, a kereskedelem- és az általános gazdaságpolitika területén befolyásolják az ország versenyképességét, sőt sokszor maga a versenyképesség erősítése jelenik meg ezen politikák céljaként (Huemer 2013). Az Európai Unió esetében a politikai döntések és azok hatása még inkább összetett jelenség figyelembe véve az unió azon sajátosságát, hogy egyidőben működik az uniós szintű és a 28 nemzeti döntéshozatal (Zahariadis 2013).

Tényezők

A dolgozatom egyik központi témája, a humán tőke vonatkozásában a Világgazdasági Fórum által megadott definíció ezen elemét szeretném kiemelni és részletesen kifejteni. A klasszikus közgazdaságtan három termelési *tényezőt* határoz meg (Kopányi 1993), ezek a tőke, a munka és a föld (vagy az a terület, ahol a munkavégzés történik). A huszadik század folyamán azonban megjelentek olyan további tényezők is a termelés folyamatában, amelyek bizonyos tekintetben függetlenek a tőkétől és a munkától, ráadásul sajátos tulajdonságaikkal befolyásolni tudják a termelékenységet, tágabb értelemben pedig a versenyképességet. Ez a két tényező nem más mint a technológia és a tudás. A huszonegyedik században ezek a

tényezők még hangsúlyosabb szerephez jutnak a gazdasági növekedés és a versenyképesség ösztönzésében. Európai kontextusban elég csak a lisszaboni vagy az Európa 2020 növekedési stratégiák alapvető célkitűzéseire gondolnunk (bővebben lásd 3. fejezet).

2.1 A humán tőke mint termelési tényező

Elméleti szinten először Robert Merton Solow figyelt fel arra, hogy a tőke és a munka mellett valami más is befolyásolja a termelési függvényt. Solow az 1957-ben megjelent *Technical Change and the Aggregate Production Function* c. munkájában a termelés egyik tényezőjeként nevezi meg a technikai haladást (t), és az alábbi képlettel írja le (Solow 1975):

$$Q = F(K, L, t).$$

Solow 1987-ben közgazdasági Nobel-díjat kapott a gazdasági növekedés elméletéhez való hozzájárulásáért. A díjátadón megtartott előadásában a legnagyobb eredményének nevezte, hogy a 30 évvel korábban megjelent cikke óta sikerült elemeire bontania azt, amit akkor technológiai haladásnak nevezett. Solow a harmadik termelési tényező két alkotóelemét határozta meg: a technológiai haladást a szó szoros értelmében és a humán tőkét (Solow 1987).

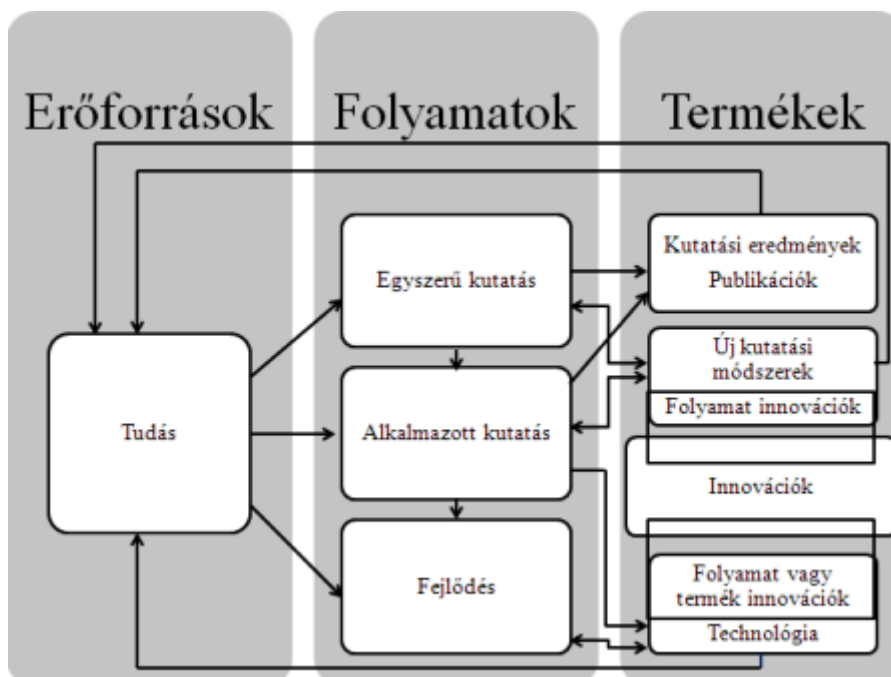
A humán tőke fontosságára a gazdasági teljesítmény befolyásolásában Theodor William Schultz, szintén nobel-díjas közgazdász, is rámutatott. Véleménye szerint a készségekre és a tudásra a tőke egyik formájaként kell tekinteni és ennek megfelelően a humán tőke fejlesztéséhez beruházásra van szükség (Schultz 1961), elsősorban az oktatás területén (Schultz, 1979).²

A tudás, mint a humán tőke egyik megjelenési formája, további fontos tulajdonságokkal rendelkezik, amelyeket tekintetbe kell venni, amikor termelési tényezőként beszélünk róla. Ugyanis a tudás az emberek fejében létezik, s ez a humán erőforrás csak annyiban lehet termelési tényező, amennyiben hasznosításra kerül (Leydesdorff 2006). A másik irányból szemlélve az összefüggést, a tudás csak az egyes emberek által sajátítható el és általuk kerülhet alkalmazásra (Grant 1996). Másrésztől a tudás lehet tőke abban az értelemben, hogy egyfajta állományként jelentkezik és idővel amortizálódik (Pelle 2013).

² A későbbiekben bővebben is kifejtem az oktatásba való beruházás fontosságát

A tudás ezen felül értelmezhető tiszta közjóként, sőt mi több, globális közjóként is (Stiglitz 2006). A tudás nem veszít az értékéből azáltal, hogy mások is hozzáférnek, ráadásul a tudás megosztása nem jelenti azt, hogy az a tudás átadója ezután már kevésbé fogja birtokolni azt az ismeretet. Az elsajátított tudást pedig nem lehet meg-nem-tanulttá tenni. A tudás gazdasági hasznosítása során új technológiák, új termékek és új termelési módszerek keletkeznek, amelyek hozzájárulnak az egész társadalom jólétéhez (Daszkiewicz – Wach 2014). A tudás azáltal sem veszít értékéből, hogy minél többen használják, sőt ez akár növelheti is azt (1. ábra).

1. ábra: A tudás felhalmozásának modellje

Forrás: Daszkiewicz – Wach (2014)

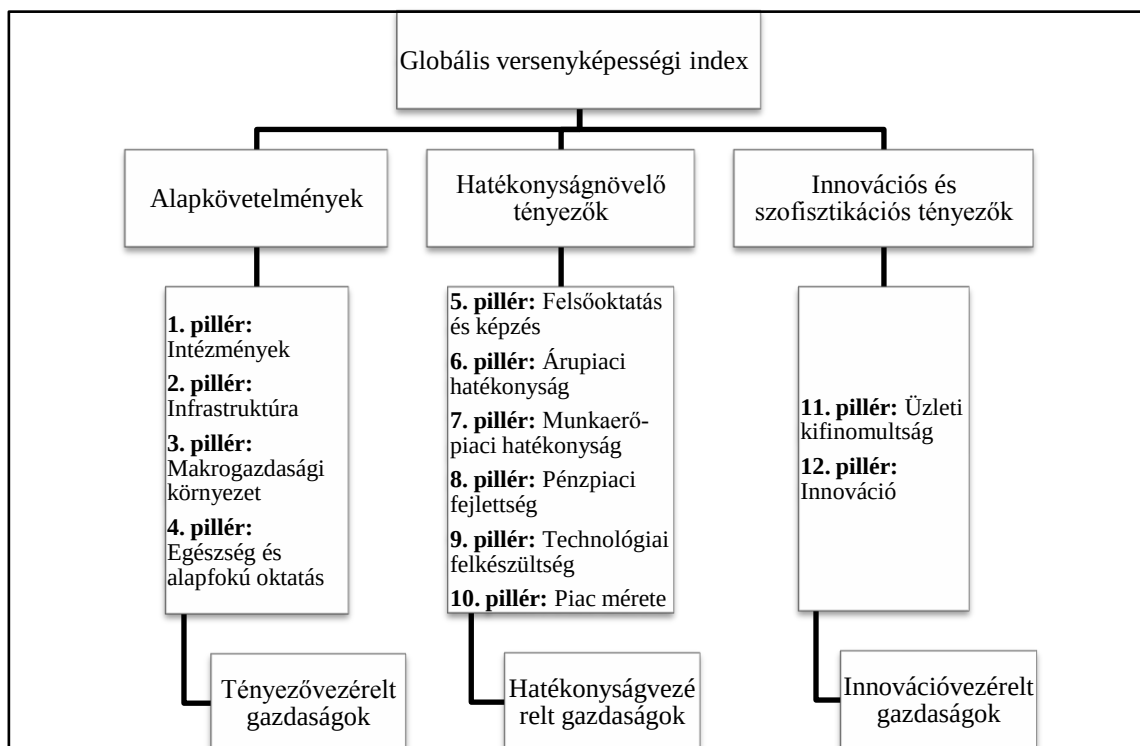
A tudás és a humán tőke ezen tulajdonságait figyelembe véve elmondhatjuk, hogy a gazdaság versenyképességének előfeltétele a humán tőke. Továbbá a versenyképesség megőrzésének vagy javításának fontos eleme a megfelelő minőségű humán tőke, amelyet folyamatosan karban kell tartani és fejleszteni. Az olyan fejlett országok esetében, mint az Európai Unió tagállamai pedig a humán tőkébe való beruházás van a legjobb hatással a gazdasági növekedésre és a versenyképességre (Aiginger 2009). Ezért is kulcsfontosságú a gazdasági recesszió idején és az azt kövöző időszakban az oktatásba, kutatás-fejlesztésbe és innovációba való beruházás, mivel ezek a területek segíthetnek egy intelligensebb gazdaság kialakításában és a növekedés újraindításában. Az egyéni készségekbe való beruházás jelenleg központi

kérdés Európa versenyképessége szempontjából (Schmid 2014). A versenyképesség javítása pedig a válságból való kilábalás lehetőségét jelenti (Benczes-Rezessy 2013).

2.2 A versenyképesség humán aspektusai

A Világgazdasági Fórum a versenyképesség mérésére kidolgozta az ún. *globális versenyképességi indexet* (Global Competitiveness Index, GCI). Az index a versenyképesség tizenkét fő pillére (2. ábra) alapján osztályozza a világ gazdaságainak teljesítményét, melyek a következők: az intézmények, az infrastruktúra, a makroökonómiai környezet, az egészség és alapfokú oktatás, a felsőfokú oktatás és képzés, a termékpiacok és a munkaerőpiacok hatékonysága, a pénzügyi piacok fejlettsége, a technológiai felkészültség, a piacok mérete, az üzleti kifinomultság és az innováció. Az egyes pilléreken nyújtott teljesítmény alapján az országok öt csoportba sorolhatóak, amellyel leírható egy fejlődési folyamat, amelyet az országok bejárnak a versenyképességük erősítése során. A kiinduló állapot a tényezővezérelt gazdaságok, majd egy köztes állapot következik és végül az átmenet a hatékonyságvezérelt gazdaságok csoportjába. Innen a feljebb lépést ismét egy átment jelenti, a legversenyképesebb országok pedig az innovációvezérelt gazdaságok csoportjába tartoznak.

2. ábra: A globális versenyképességi index

Forrás: WEF (2013a)

Ezen a ponton arra szeretnék rámutatni, hogy az oktatás két pilléren keresztül is megjelenik a *globális versenyképességi indexben* (2. ábra), tehát a humán tőke milyensége egyértelműen szerepet játszik egy gazdaság versenyképességének mérésénél. Ráadásul ez azt is jelenti, hogy az ezen a két pilléren nyújtott teljesítmény javítása hozzájárul a versenyképesség növeléséhez és ezáltal akár a csoportok közötti előrelépéshez.

Felmerülhet a kérdés, hogy ha már az Európai Bizottság is évenként készít versenyképességi jelentést (European Competitiveness Report), akkor miért nem azt használom fel az Európai Unió versenyképességének elemzésre. Ennek oka az, hogy ezek a jelentések az Európai Uniót úgy kezelik egy gazdasági egységként, hogy közben a tagállami szintű helyzettel és a belső különbségekből fakadó kockázatokkal nem foglalkoznak (EC 2013). Meglátásom szerint azonban éppen ezek a belső egyensúlytalanságok befolyásolják leginkább az Európai Unió, mint gazdasági egység versenyképességét. Továbbá mivel az Európai Unió esetében nem beszélhetünk föderációról, ezért különösen fontos, hogy a tagállamok milyen irányba haladnak. Éppen ezért a Európai Bizottság versenyképességi jelentéseinek nagy hiányossága, hogy nem tartalmaznak tagállami szintű javaslatokat (EC 2014). A dolgozatomban ezért inkább a Világgazdasági Fórum indexein nyújtott teljesítményeik alapján vizsgálom a tagállamokat és ez alapján alkotok egy képet magáról az Európai Unióról.

2.2.1 A humán tőke mérése

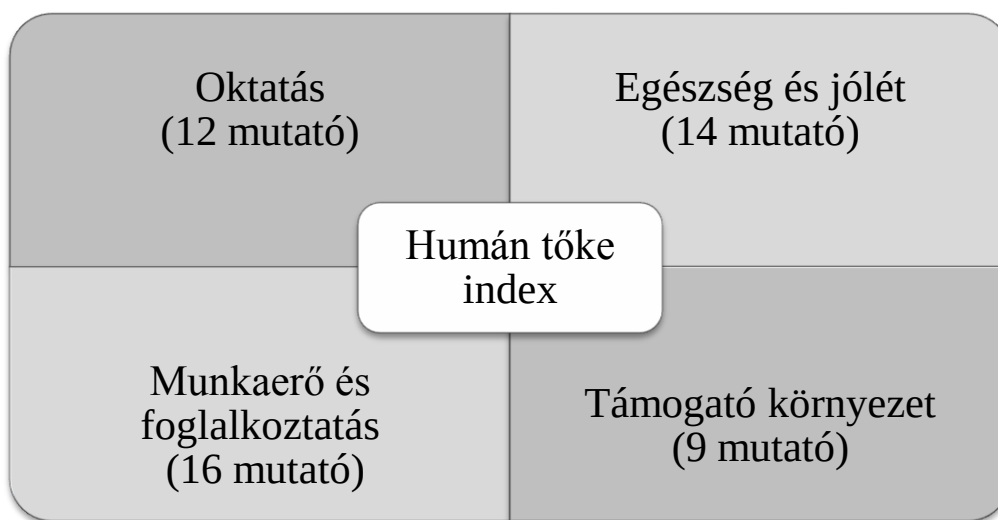
A Világgazdasági Fórum a korábbi versenyképességi indexek mintájára 2013-ban létrehozott egy új mutatót, a *humán tőke indexet* (Human Capital Index, HCI), melynek célja, hogy feltárja és elemezze azokat a tényezőket, amelyek befolyásolják a humán tőke minőségét/milyenségét.

Az index összeállításának fő szempontja a humán tőke fogalmának összetettségének megragadása, melynek következtében az index három sajátos tulajdonságát emelhetjük ki: az index egyrészt tükrözi a jelenség komplexitását azáltal, hogy négy pillérből áll, amelyből három szorosan a humán tőkéhez kapcsolódik (oktatás, egészségügy és foglalkoztatás) egy pedig azt a támogató környezetet jellemzi (jogi környezet, infrastruktúra), amely biztosítja, hogy a humán tőke gazdasági haszna megvalósuljon. A négy pillérhez összesen 51 mutató kapcsolódik (bővebben lásd 3. számú melléklet), amelyeken keresztül az egyes pillérek lényegi tulajdonságai ragadhatók meg (3. ábra). Másrészt hosszú távú szemlélet jellemzi a *humán tőke indexet*, mivel az az országok humán tőkéjének jelenlegi állapotát mutatja, az eredmények viszont egyértelműen a múlt gyakorlatát reprezentálják. Ennek okán olyan

mutatókat is tartalmaz az index, amelyek olyan múltbeli gyakorlatokon, politikai döntéseken alapulnak, amelyek a jelen generációkra voltak hatással és ebből következően a jövőbeli munkaerőt is alakítani fogják. Az index továbbá tekintetbe veszi az egyén teljes élettartamát, minden életszakaszt vizsgál. Ennek oka, hogy a felnőtt emberek számos problémája (elhízás, bűnözés, alacsony iskolázottsági szint) visszavezethető a gyermekkorra. Vizsgálja továbbá, hogy a munkaképes korú lakosság körében milyen hatásai vannak a képzésnek és az élethosszig tartó tanulásnak, valamint az idős lakosság egészségi állapotát és produktivitását egy-egy országban.

Az ún. kemény mutatók értékének meghatározásához szükséges adatok különböző nemzetközi szervezetek, többek között a Világegészségügyi Szervezet (WHO), az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) nyilvános adatbázisaiból származnak. Az indexben szereplő kvalitatív adatok a Világgazdasági Fórum Executive Opinion Survey-ből³ és a Gallup-féle⁴ jóléti felfogás felmérésekből származnak.

3. ábra A humán tőke index

Forrás: WEF (2013b)

Az *oktatás* pillére az alap, a közép- és a felsőfokú képzést is magába foglalja, mindhárom szinten vizsgálja az oktatás színvonalát, az oktatáshoz való hozzáférést és az oktatásban való részvételt az egyes országokban.

³ <https://wefsurvey.org/>

⁴ http://www.gallup.com/topic/category_wellbeing.aspx

A második pillér, az *egészséget és a jólét* pillére, magába foglal minden olyan tényezőt, amely a jelen és jövő munkaerő állományának egészségére, ezáltal a teljesítményére, termelékenységére hatással van, illetve lehet. Vizsgálja például a születéskor várható átlagos élettartamot, a csecsemőhalandóságot és az alultápláltságot az egyes országokban, továbbá a közegészségügyi viszonyokat, az egészségügyi ellátás és szolgáltatások minőségét, elérhetőségét valamint az ivóvízminőséget is.

A *munkaerő és foglalkoztatás* pillére a munkaképes korú lakosságot vizsgálja, annak érdekében, hogy leírja, milyen tudással, tapasztalattal rendelkeznek az egyének az egyes országokban. A pillérben megjelenik a tehetség témaköre is, például az egyes országokban a tehetséges munkavállalók vonzásának és megtartásának képességén keresztül, az innovációk, illetve a rendelkezésre álló szakképzett munkaerő esetében. A foglalkoztatáshoz kapcsolódva a pillér vizsgálja a munkaerőpiac összetételét és a nemek közötti különbségeket is.

A *támogató környezet* pillére olyan egyéb tényezőket mutat be, amelyek az emberi értékek, a tehetség kibontakoztatásához kellenek. Ilyen lehet az infrastruktúra, a jogi környezet vagy például a gazdasági szektorok közötti együttműködés az innováció ösztönzésére.

Az indexben található 51 mutató esetében a változók azonban nem azonosak, nem összehasonlítható egységekben vannak kifejezve. Ezért a statisztikából ismert standardizálás módszerét felhasználva meghatározták a z-értékeket. *(Ha egy normál eloszlást követő változó minden értékét standardizáljuk, akkor az így kapott z értékek normál eloszlást fognak követni 0 átlaggal és 1 szórással. Az x értékeiből kivonjuk a várható értékét, majd az így kapott értéket elosztjuk a szórással.)* Ez a normális eloszlás feltevésén alapul, ami azonban nem minden esetben helytálló, a többi módszer azonban nagyobb torzítást okoz ennél.

Az adott ország adott pillérének értéke a rendelkezésre álló adatokból számtani átlaggal meghatározható, hiszen az adott pillérben minden mutató azonos súllyal szerepel (1. táblázat). Mivel a négy pillér is azonos súllyal szerepel az indexen belül, így adott ország index értéke a négy pillér számtani átlaga alapján határozható meg.

1. táblázat: A humán tőke index összetétele

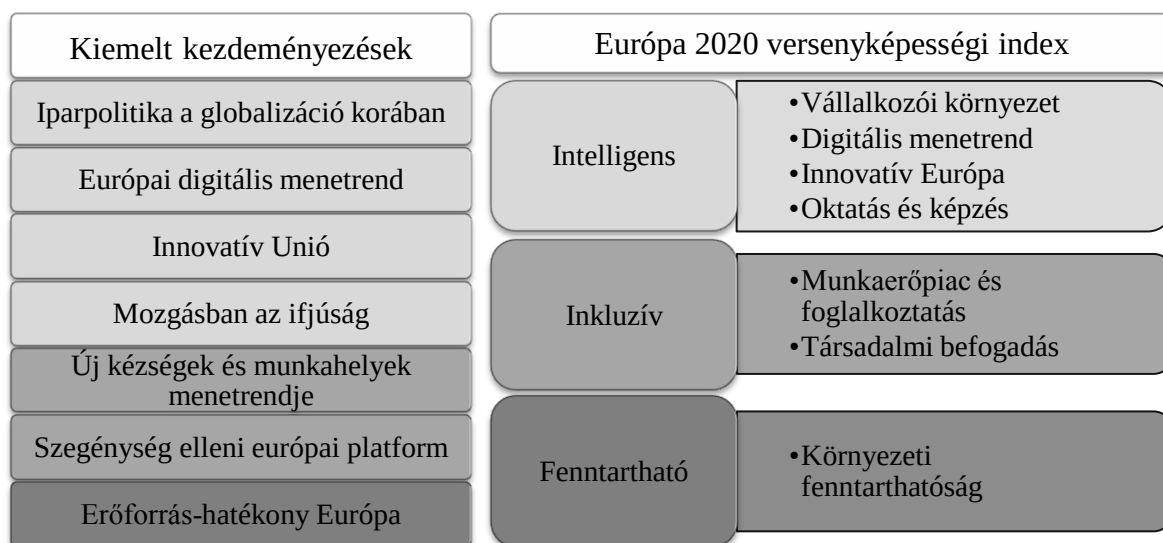
Pillér	Az indikátorok súlyozása a pillérekben	A teljes pillér súlya
Oktatás	2,08	25
Egészség és jólét	1,79	25
Munkaerő és foglalkoztatás	1,56	25
Támogató környezet	2,78	25

Forrás: WEF (2013b)

2.2.2 Az Európa 2020 versenyképességi index

A Világgazdasági Fórum The Europe 2020 Competitiveness Report: *Building a More Competitive Europe* c. jelentésében (magyarul: Európa 2020 versenyképességi jelentés: Egy versenyképesebb Európa építése) megalkotta az *Európa 2020 versenyképességi indexet* (Europe 2020 Competitiveness Index), amelynek célja, hogy figyelemmel kövesse az Európai Unió tagállamainak haladását egy intelligensebb, inkluzívabb és fenntarthatóbb gazdaság kialakítása felé. A három alindex – az intelligens, inkluzív és fenntartható Európa – további hét pillérből áll össze, amelyek az Európa 2020 stratégia hét kiemelt kezdeményezésének szellemiségét tükrözik (4. ábra). A hét pillér, amelyek egyenlő súllyal rendelkeznek az indexben, a következők: vállalkozói környezet, digitális menetrend, innovatív Európa, oktatás és képzés, munkaerőpiac és foglalkoztatás, társadalmi befogadottság és környezeti fenntarthatóság. Az *Európa 2020 versenyképességi index* kérdőíveken és külső kvantitatív adatokon alapul. A kérdőíves adatok a Világgazdasági Fórum Executive Opinion Survey-ből származnak és 1-7 közötti skálán mozognak. A külső kvantitatív adatok különböző hiteles forrásokból származnak, mint például a Világbank, az UNESCO, a Nemzetközi Távközlési Egyesület (ITU) vagy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) adatbázisai. Annak érdekében, hogy a kérdőíves felmérés eredményeivel összevonható legyen, a kvantitatív indikátorokat minimum-maximum módszerrel egy 1-től 7-ig terjedő skálára helyezték át. Mindegyik pillér az egyes változók súlyozatlan átlagából áll össze, így mindegyik pillér esetében maximális 7 pont szerezhető.

4. ábra: Az Európa 2020 stratégia kiemelt kezdeményezései és az Európa 2020 versenyképességi index kapcsolata

Forrás: WEF (2014b)

A humán tőke vonatkozásában az intelligens Európa alindex a releváns, amely azt a mértéket hivatott megmutatni, ahogyan az Európai Unió tagállamai közelednek egy tudás és innováció alapú gazdaság kialakítása felé. Ennek keretében olyan mutatókat vizsgál az index a négy pilléren, mint az egészséges vállalkozói környezet, a hatékony versenyszabályozás és az infokommunikációs technológiák elterjedtsége. A pillérben szerepelnek továbbá a K+F-re fordított kiadásokat és az oktatás és képzés minőségét mérő mutatók is.

2.2.3 A társadalmi dimenzió és a versenyképesség

A Világgaazdasági Fórum versenyképességi definíciója sokáig nem vett figyelembe egyéb dimenziókat az országok versenyképességének mérésénél. A 2013-2014-es versenyképességi jelentésben azonban kísérletet tettek egy új index megalkotására: a már ismert *globális versenyképességi indexet* kiegészítették egy szociális és egy környezeti pillérrel, létrehozva a *fenntartható versenyképesség indexét* (Sustainable Competitiveness Index, SCI⁵).

A dolgozatomból a releváns kérdés jelen esetben az, hogy miért volt szükség a szociális dimenzió hozzáadására, hangsúlyosabbá tételre? Melyek azok a szociális mutatók, amiket hozzá lehet kapcsolni a versenyképességhez és a termelékenységhez? Hogyan befolyásolják az egyes szociális mutatók, mint a szegénység, a társadalmi kirekesztettség vagy az ezek által való fenyegetettség a versenyképességet?

A kérdés, hogy melyek a társadalmi dimenzióknak azon pontjai, amelyek hozzájárulnak a termelékenységhez és a hosszú távú növekedéshez, ugyanakkor megőrzik a stabilitást a társadalomban (WEF 2013a). Az első szempont a befogadó társadalom, amely lehetővé teszi, hogy a társadalom minden tagja hozzájáruljon és részesüljön a gazdasági előnyökből. A társadalom peremén lévő csoportok befogadása a szociális kohézió előfeltétele. Bármiféle társadalmi kirekesztés, amely megakadályozza az egyének teljes részvételét a munkaerőpiacon, csökkenti az elérhető tehetségek számát a vállalatok és szervezetek számára, ezáltal pedig negatív hatással van az ország versenyképességre. A második követelmény a méltányosság és kohézió: a méltányos társadalom ugyanazokat a lehetőségeket garantálja az egyének számára, a tehetségük szerint jutalmazza őket és igazságosan osztja el a gazdasági növekedésből származó előnyöket, megteremtve a társadalmi kohéziót. Az egyenlőtlenségek

⁵ Sustainable Competitiveness Index számításánál először az egyes indikátorokat egy 1-7-ig terjedő skálán normalizálják, majd aggregálják a normalizált eredmények átlagolásával úgy, hogy egy szociális fenntarthatósági és egy környezeti fenntarthatósági eredmény kapnak minden országhoz. Ezek után az eredményeket újra normalizálják 0,8-1,2 pont között. Ennek célja, hogy megjutalmazza azokat az országokat, akik jól teljesítenek a fenntarthatósági pillérekben.

ugyanis kedvezőtlenül hatnak a gazdasági növekedésre, ráadásul számos feszültséget is kelthetnek a társadalomban, amelynek szintén lehetnek gazdasági következményei is. A harmadik feltétel pedig a rugalmasság, egy társadalom pedig akkor rugalmas, ha képes alkalmazkodni az időszakos és tartós sokkokhoz anélkül, hogy veszélyeztetné a stabilitást. Ez legtöbbször a jóléti rendszerek feladata, amelyek fenntarthatósága szoros összefüggésben van az országok versenyképességével (WEF 2013a).

A társadalmi dimenzióhoz kapcsolódva az *Európa 2020 versenyképességi index* inkluzív Európa alindexe a pillérekén keresztül azt a mértéket vizsgálja, ahogyan a társadalom tagjai hozzájárulnak a növekedéshez és részesülnek annak előnyeiből. Az egyik pillér a munkaerőpiac és a foglalkoztatás, amely vizsgálja a munkaerő-piaci részvételt, a nők részvételi arányát a munkaerőpiacon, a fiatalok munkanélküliségi rátáját és a kapcsolatot a munkavállalók és a munkaadók között. A másik pillér, a társadalmi befogadás pillére, pedig az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést és a szociális védőhálók hatékonyságát vizsgálja, valamint a jövedelmek közötti különbségeket.

A fenti szempontokat figyelembe véve elmondható, hogy nem csak egy ország gazdasági teljesítménye lehet hatással a társadalomra, de a társadalom milyensége is befolyásolja az adott ország versenyképességét. Az Európai Unió versenyképességének elemzését még inkább megnehezíti az, hogy 28 tagállam sajátosságait együttesen kell figyelembe venni, hiszen ezek együttesen határozzák meg az Uniót. A 2008-as gazdasági válság után a tagállamok közötti különbségek felerősödtek, a gazdasági nehézségek mellett pedig olyan szociális problémák jelentek meg (vagy erősödtek fel) mint a munkanélküliség, a szegénység és az oktatáshoz való hozzáférés csökkenése, amelyek aláássák a hosszú-távú növekedést és a társadalmi és politikai stabilitást (Darvas-Wolff 2014). A versenyképesség humán aspektusai tehát komoly veszélybe kerültek, amelyet a dolgozatom empirikus elemző részében kívánok bizonyítani.

3 Az Európai Unió versenyképességi stratégiái

3.1 A lisszaboni stratégia

Az Európai Unió az 1990-es években felmerülő kihívásokra, ti. a globalizáció, az öregedő társadalom és a gyors technológiai változás, reagálva fogalmazta meg a lisszaboni stratégiát, melynek központi eleme a tudás és az innováció mellett a térség versenyképesebbé tétele volt. A lisszaboni stratégia célja, hogy 2010-re az Európai Unió a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú társadalma legyen, amely fenntartható gazdasági növekedésre képes, több és jobb munkahellyel és nagyobb társadalmi kohézióval (Farkas-Várnay 2011). A megfogalmazásból egyértelműen kiderül, hogy a gazdasági növekedés mellett a társadalmi szempontok is egyaránt fontosak.

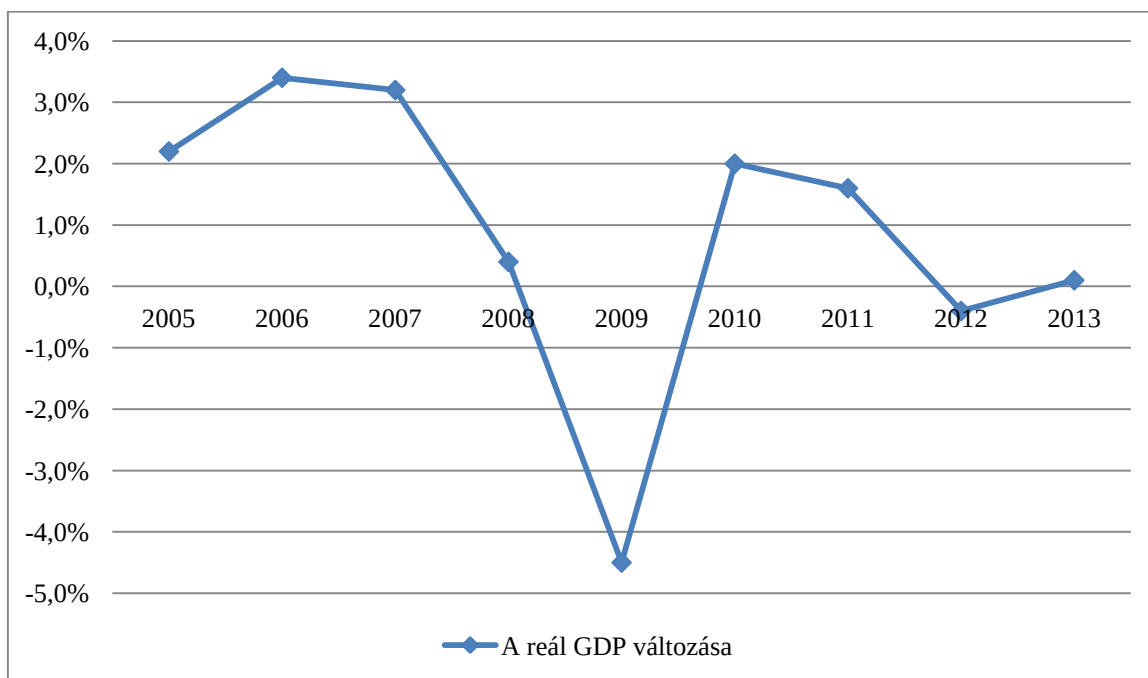
A célok realizálását a kezdetektől fogva súlyos kritikák illették (Farkas 2007), éppen ezért az Európai Unió több alkalommal kért elemzéseket a stratégia megvalósíthatóságáról. Először André Sapir és munkacsoportja vette górcső alá a lisszaboni stratégiát. A munkacsoport az akkori kormányzás és koordináció több gyengepontját is kiemelte, valamint felhívta a figyelmet arra, hogy egy 10 taggal bővült Unió esetén ezek a kockázatok még súlyosabbak lehetnek (Sapir 2003).

A Wim Kok által vezetett Magas Szintű Munkacsoport 2004-ben értékelte az addigi eredményeket. Az elkészült jelentés rámutatott, hogy nincs ok elégedettségre a célok megvalósítását illetően (Kok 2004). A szerzők ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a lisszaboni stratégiai céljai nem egyszeri célkitűzések és a határidő lejárta után sem lehet őket elfelejteni, még akkor sem, ha teljesülnek. “Ez egy szüntelen folyamat, melynek célja, hogy biztosítsa Európa mint egy magas termelékenységű, magas hozzáadott értéket előállító, magas szintű foglalkoztatással jellemezhető és környezethatékony gazdaság jövőjét” (Kok 2004, 15.o.).

Az Európai Bizottság félidei felülvizsgálatát követően az Európai Tanács 2005 márciusában a stratégia folytatása mellett döntött, kiegészítve a stratégiát a 2005-2008 és a 2008-2010 közötti időszakokra vonatkozó integrált iránymutatásokkal, melyek középpontjában a gazdasági növekedés és a munkahelyteremtés állt (Farkas - Várnay 2011).

Ezek után következett az, amit még a döntéshozók sem láthattak előre. A globális válság a legnagyobb az európai integráció történetében, amely számos visszaesést okozott. A reál GDP-ben történt változást az alábbi ábra (5. ábra) szemlélteti.

5. ábra: A reál GDP változásai az Európai Unióban (28 tagállam) 2005-2013 között

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

A gazdasági növekedésben történt visszaesés, amely az ábrán jól látható (elsősorban 2007-2009 között), azt jelenti, hogy a gazdasági válság elmosta a lisszaboni stratégia addigi eredményeit.

3.2 Az Európa 2020 stratégia

2010-ben a lisszaboni stratégia kifutott, az Európai Unió pedig egy új, ambíciózus növekedési modellt dolgozott ki⁶. Az Európa 2020 stratégiai célja nem csupán a gazdasági válság hatásainak kezelése, hanem egy intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés ösztönzése. E három pillér köré csoportosulnak a stratégia célkitűzései és a további hét kiemelt kezdeményezés. Az Európa 2020 stratégia célkitűzései a következők:

1. célkitűzés: A foglalkoztatottság szintje érje el a 75%-ot a 20-64 éves korosztályban
2. célkitűzés: A GDP 3%-át fordítsák K+F tevékenységre
3. célkitűzés: A szén-dioxid kibocsátás 20%-kal való csökkentése; a megújuló energiaforrások használatának arányának 20%-ra való növelése; az energiahatékonyság 20%-kal való javítása
4. célkitűzés: A korai iskolaelhagyók arányának 10%-ra csökkentése; a 30-34 közötti korosztály 40%-a rendelkezzen felsőfokú végzettséggel
5. célkitűzés: A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők vagy az által fenyegettek számának 200 millióval való csökkentése

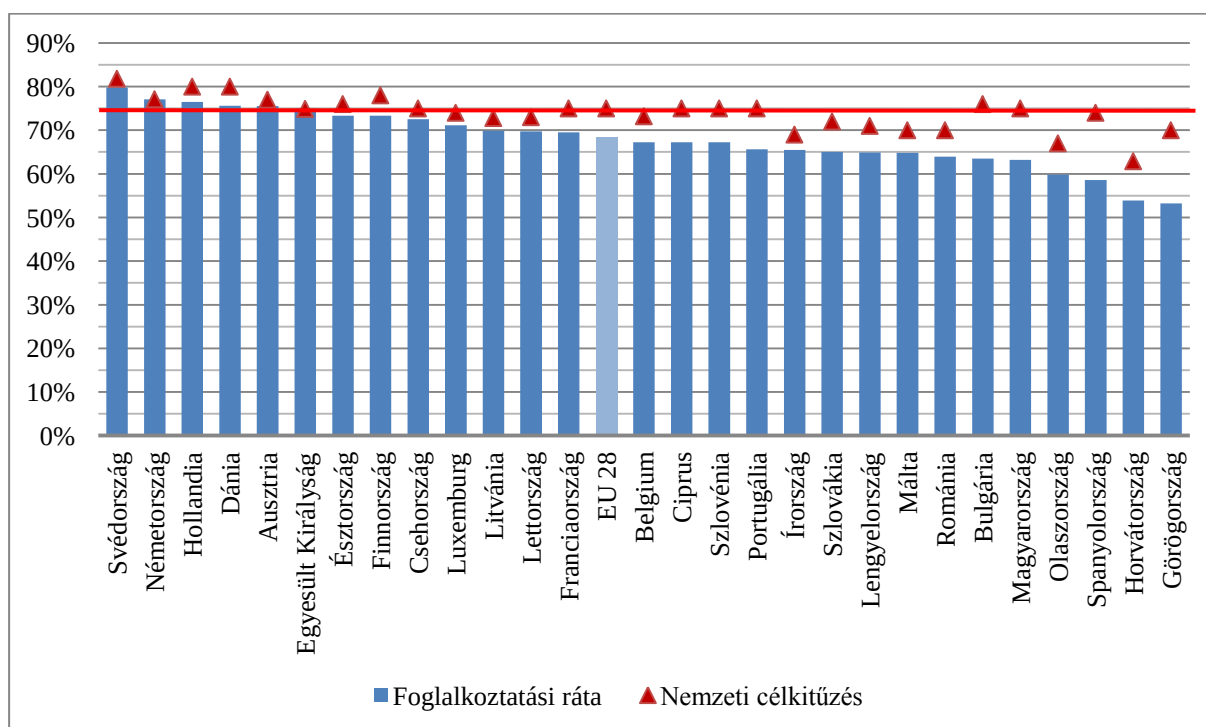
A dolgozatom következő részében szeretném bemutatni az Európai Unió tagállamainak haladását az Európa 2020 stratégia megvalósítása felé, kiemelve az egyes tagállamok teljesítményei közötti különbségeket, a nemzeti célkitűzéseiket és a tendenciákat. A célkitűzések bemutatásának a sorrendje követi az Európai Bizottság közleményében leírt sorrendet, nem tükröz fontossági sorrendet, hiszen mindegyik célkitűzés ugyanolyan fontos az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés szempontjából.

3.2.1 Foglalkoztatás

Az Európa 2020 stratégia foglalkoztatásra vonatkozó célkitűzése szerint a 20-64 éves korosztály foglalkoztatási szintjét 75%-ra kell növelni az Európai Unióban. A tagállamok teljesítményét azonban célszerűbb a nemzeti vállalásaikkal összefüggésben vizsgálni, melyek viszonylag széles skálán – 62,9% és 80% – között mozognak. Kivételt képez az Egyesült Királyság, amely tagállam nem vállalt kötelezettséget a foglalkoztatási szintjének javítására a nemzeti reformprogramjában. A következő ábra (6. ábra) bemutatja a foglalkoztatási szinteket 2013-ban az Európai Unió tagállamaiban és az általuk vállalt nemzeti célkitűzéseket.

⁶ Az Európai Bizottság 2010. március 3-án kiadott közleményében fogalmazza meg az új növekedési stratégia célkitűzéseit és végrehajtásának módját, majd ennek alapján az Európai Tanács 2010. június 17-én elfogadja az Európa 2020 stratégiát.

6. ábra: Foglalkoztatás és nemzeti célkitűzések, EU 28, %, 2013

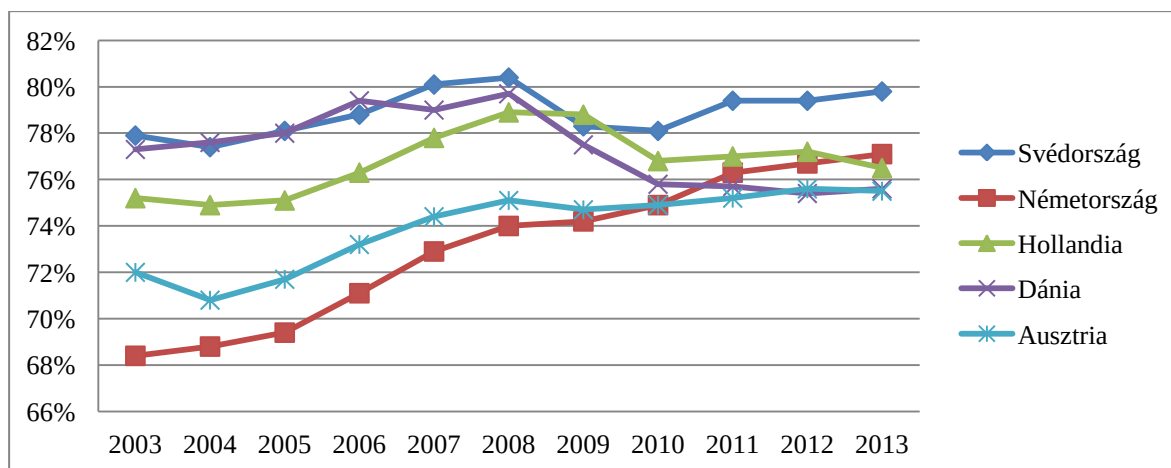
Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés 1.: Az országok a foglalkoztatás szerint csökkenő sorrendben szerepelnek

Megjegyzés 2.: A piros vonal a 75%-os uniós célkitűzést jelenti

A 2013-as adatok alapján Bulgária, Görögország, Spanyolország és Magyarország áll legtávolabb a kitűzött céljaiktól. A tagállamok közül 2013-ban a legmagasabb volt a foglalkoztatási szint Svédországban (79,80%), Németországban (77,10%), Hollandiában (76,50%), Dániában (75,60%) és Ausztriában (75,50%). Ezen ország közül Svédország és Németország került legközelebb a célkitűzéseikhez, a másik három tagállamban pedig folyamatos a foglalkoztatási szint növekedése (7. ábra).

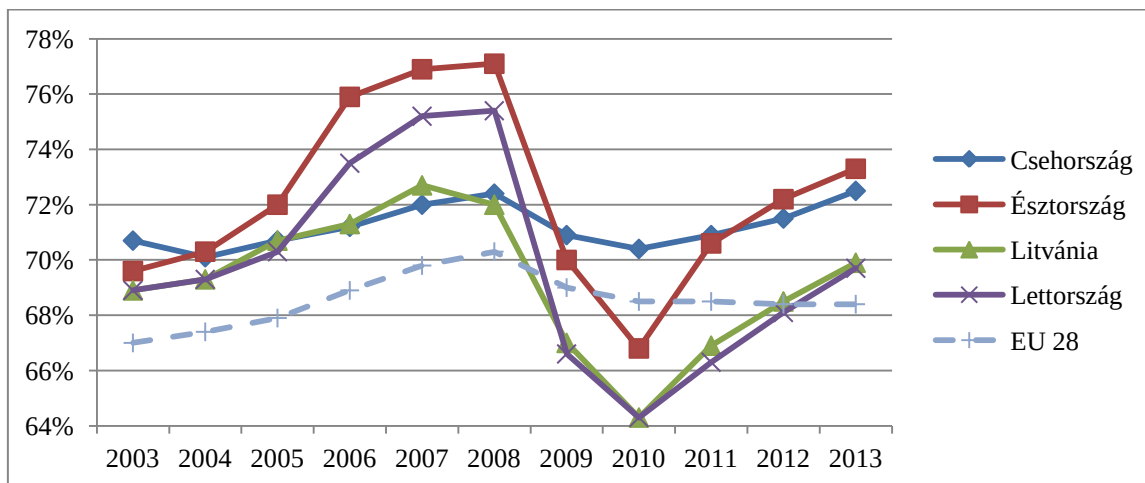
7. ábra: A legjobban teljesítő tagállamok foglalkoztatási szintje, %, 2003-2013

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

Ki kell emelni Észtország és Csehország teljesítményét, amelyek az új tagállamok közül fel tudták venni a versenyt a régi tagállamokkal és a foglalkoztatási szintjük meghaladja az Európai uniós átlagot (8. ábra). Ezen felül Litvániában (69,90%) és Lettországbban (69,70%) is magasabb a foglalkoztatási szint, mint az uniós átlag.

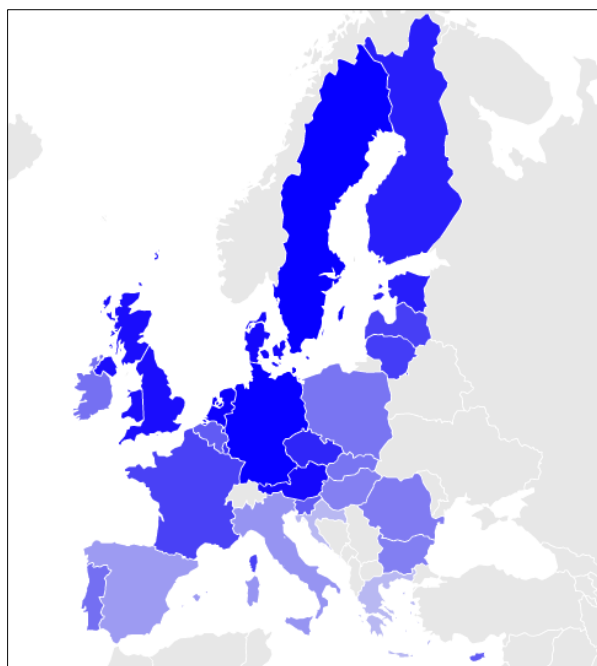
8. ábra: Csehország, a Baltikum és az EU28 foglalkoztatási szintje, %, 2003-2013

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

A foglalkoztatottság tekintében tehát egyfajta megosztottság figyelhető meg az Európai Unióban, amelyet a következő térkép (9. ábra) is szemléltet.

9. ábra: A foglalkoztatás az Európai Unió tagállamaiban, 2013

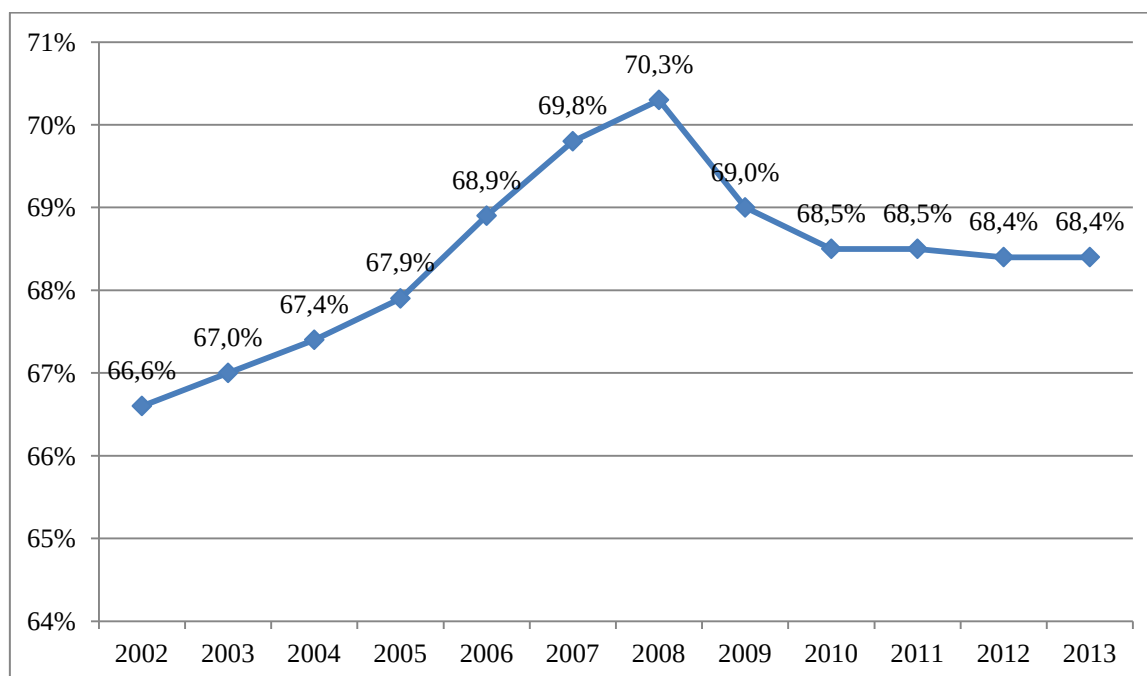
Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés az OpenHeatMap program segítségével

Megjegyzés: A kék szín erőssége mutatja a foglalkoztatási ráták nagyságát - minél sötétebb kék egy terület, annál magasabb a foglalkoztatási ráta az adott országban.

A törésvonalak láthatók egyrésztől észak és dél, valamint kelet és nyugat irányból is - de akár új és régi tagállamok között is. A foglalkoztatási ráták közötti különbségeket a dolgozatomban egy későbbi fejezetében részletesen is elemezni fogom.

Mindezek tükrében elérhető-e a 75%-os célkitűzés? Aggasztó jel, hogy az európai foglalkoztatás beragadni látszik egy szinten, ahogyan azt az alábbi ábra is mutatja (10. ábra). A foglalkoztatás szintje folyamatosan növekedett a 2002-2008 közötti időszakban, ahol elérte a csúcst 70,3%-on. Ezek után már látszik a válság hatása, a foglalkoztatás szintje visszaesett, 2010 óta pedig stagnál. Az Európa 2020 stratégia elindítása óta tehát nem történt előrelépés a foglalkoztatás szintjének növelésében.

10. ábra: A foglalkoztatás szintje az Európai Unióban (28 tagállam), %, 2002-2013

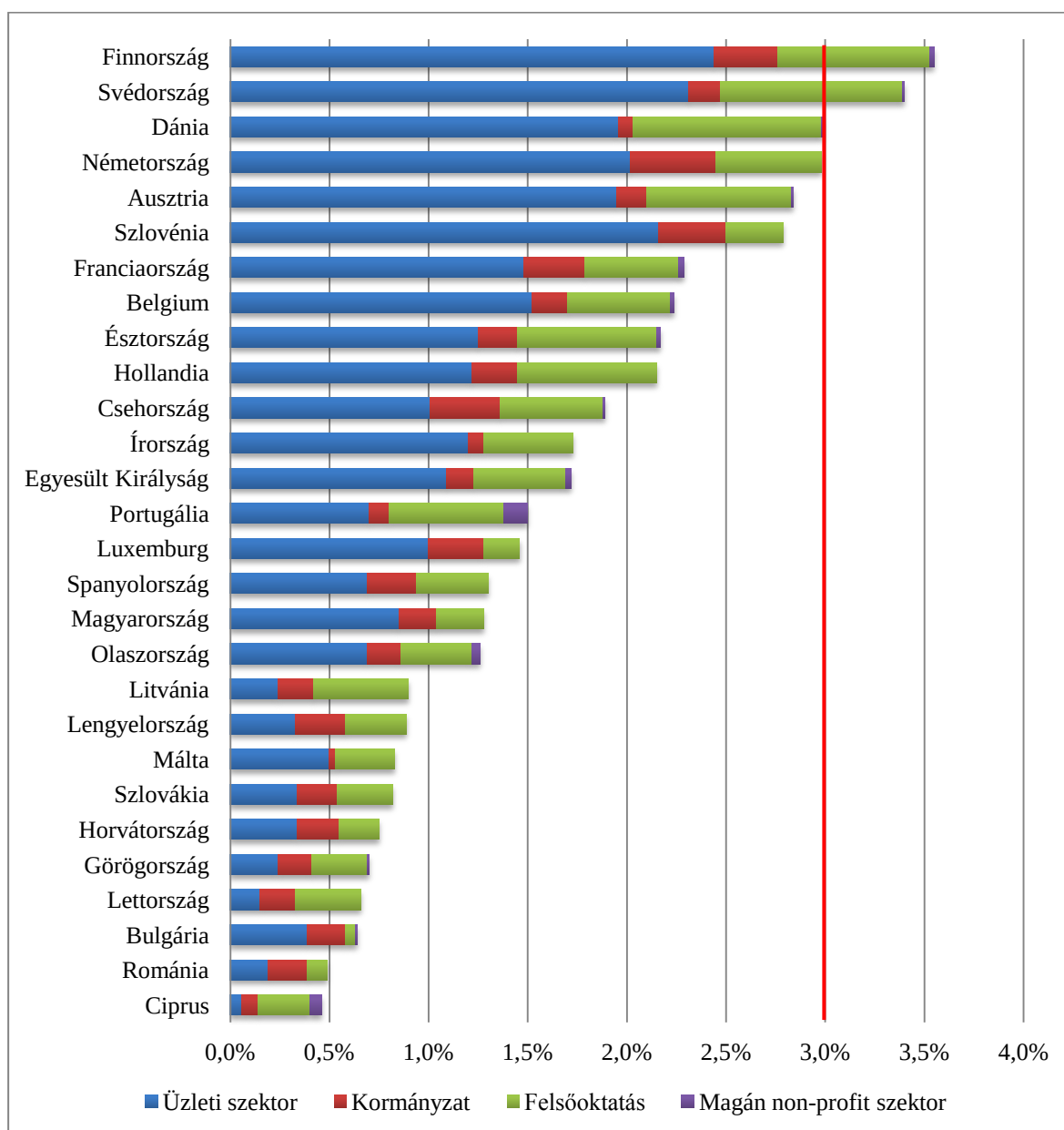
Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

3.2.2 Kutatás és fejlesztés

Az Európa 2020 stratégia második célkitűzése, hogy az Európai Unió a GDP-jének 3%-ának beruházása kutatás és fejlesztési tevékenységekbe és az innovációt ösztönző tevékenységekbe.

A 2012.évi adatok alapján az Európai Unió a GDP-jének 2,06%-át fordította K+F tevékenységekre. Hogyan állt össze az a bizonyos 2,06%? A tagállamok között jelentős különbségek vannak mind a nemzeti vállalásaikat, mind a teljesítményüket tekintve. A következő ábra (11. ábra) bemutatja, hogy az egyes szektorok milyen mértékben járulnak hozzá a K+F kiadásokhoz.

11. ábra: A K+F kiadások az egyes szektorokban a GDP %-ában, EU28, 2012

Forrás: Pelle (2014b)

Megjegyzés 1.: Az országok a teljesítményük alapján csökkenő sorrendben szerepelnek

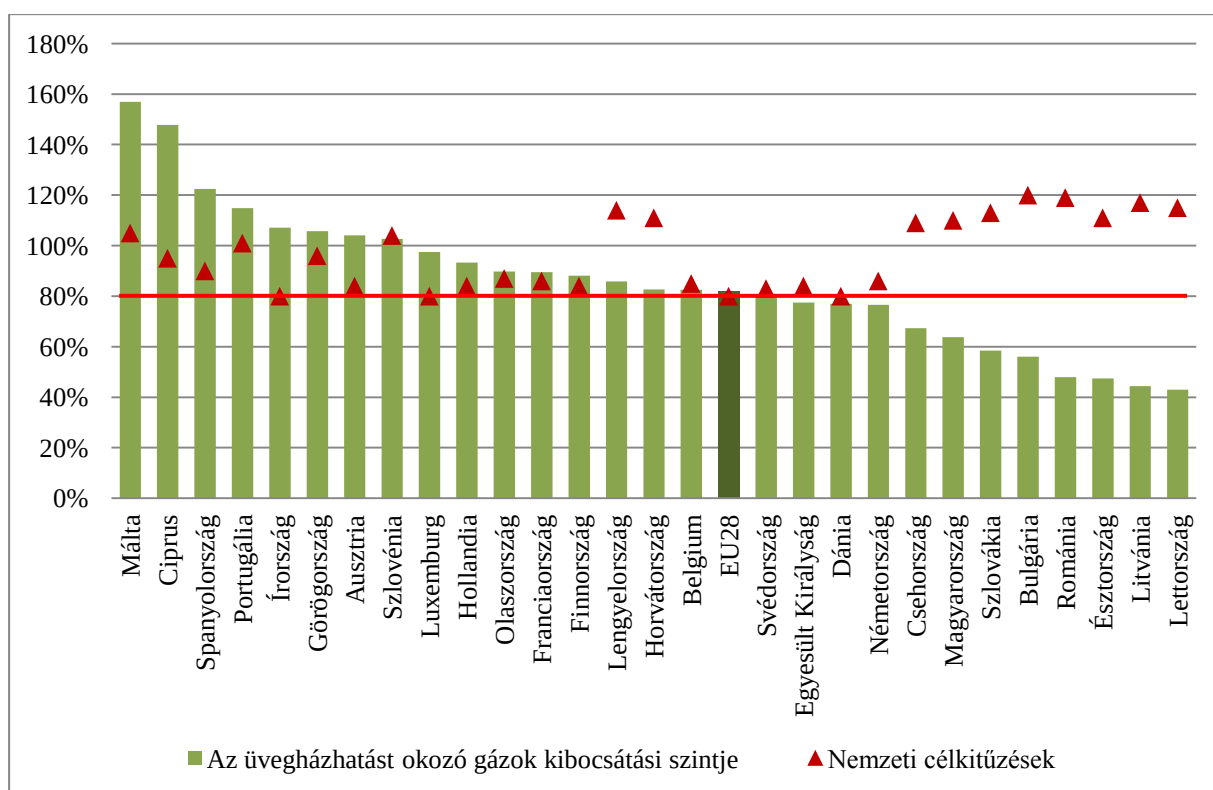
Megjegyzés 2.: A piros vonal a 3%-os célkitűzést jelzi

A különbségek egyértelműek. Elmondhatjuk, hogy a skála utolsó 10 helyén szereplő tagállamban a K+F kiadások nem érik el a GDP 1%-át és fontos megjegyezni, hogy ezek egytől-egyig déli és keleti országok. A kiadások nagyrésze az üzleti szektorból származik, továbbá minél nagyobb a ráfordítás, annál kevesebb a kormányzati szektor szerepe ezen a területen. A legjobban teljesítő tagállamokban, például Finnország, Svédország, Dánia, Németország és Ausztriában, a felsőoktatási szektor adja a K+F kiadások számottevő részét. Bulgáriában és Romániában ez az arány ijesztően kicsi (0,05 és 0,1%).

3.2.3 20/20/20

Az Európa 2020 stratégia harmadik célkitűzése a környezeti fenntarthatósághoz kapcsolódik, melynek keretében három területen kell változásokat elérni a tagállamoknak. A célkitűzés egyik része, hogy az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 20%-kal kell csökkenteni 2020-ra. Az Európai Unió már 2012-re egy 17,86%-os csökkenést ért el az üvegházhatású gázok kibocsátásának 1990-es szintjéhez képest. A gazdasági válság és ezáltal a termelés visszaesése ugyan jelentősen hozzájárult a kibocsátási szint csökkenéséhez, de további hatékony energia- és környezetpolitikával akár a kitűzött 20%-nál is jobban teljesíthet az Európai Unió. A nemzeti vállalásokat tekintve 13 tagállam (Bulgária, Horvátország, Magyarország, Málta, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Portugália, Románia, Szlovákia, Szlovénia) csak olyan kötelezettségvállalást tudott tenni, hogy megpróbálják a kibocsátásukat bizonyos keretek között tartani, de az 1990-es évhez képest csökkenteni nem tudják. Az alábbi ábra (12. ábra) bemutatja az üvegházhatású gázok kibocsátási szintjét az Európai Unióban és a tagállamokban 2012-ben.

12. ábra: Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátási szintje a tagállamokban, EU28, %, 1990=100%, 2012

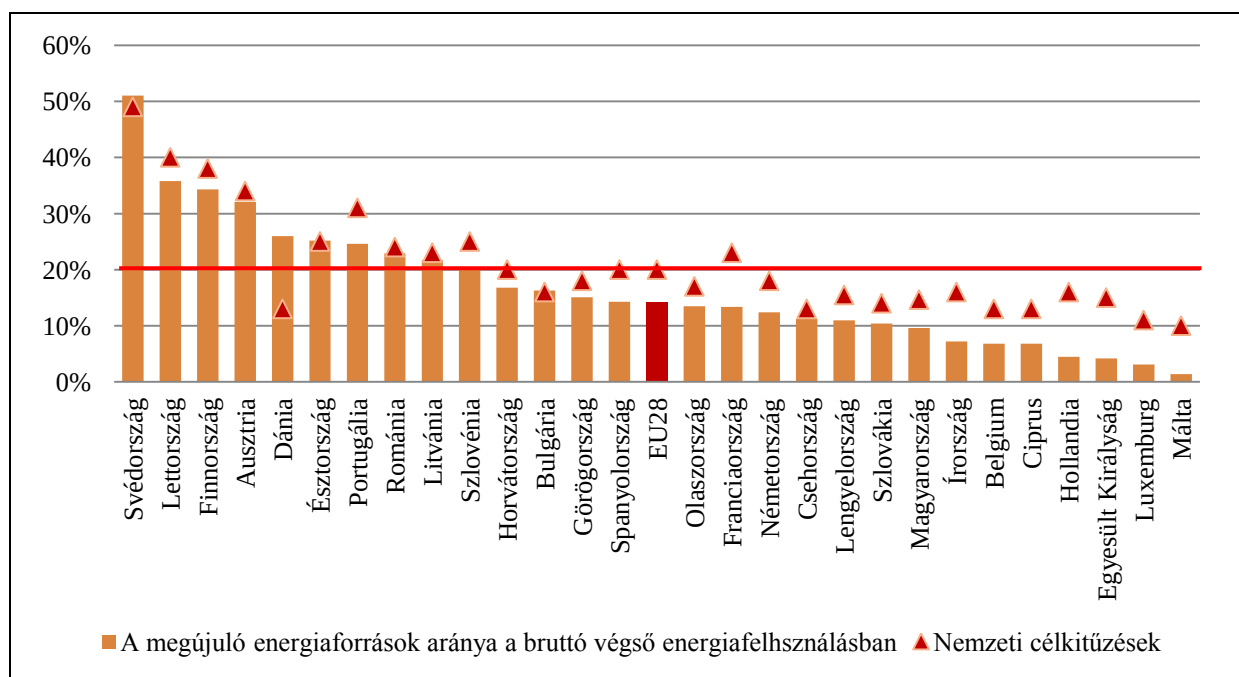
Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés 1.: Az országok az üvegházhatást okozó gázok kibocsátási szintje szerint csökkenő sorrendben szerepelnek

Megjegyzés 2.: A piros vonal a 80%-os célkitűzést jelzi

A harmadik célkitűzéshez tartozik továbbá a megújuló energiaforrások arányának 20%-ra növelése, amely szintén a fenntartható növekedés szellemiségét tükrözi. A 2012-es évben a megújuló energiaforrások aránya a bruttó végső energiafelhasználásban 14,1% volt az Európai Unióban. Kiemelkedően magas a megújuló energiaforrások használata Svédországban (51%), Lettországon (35,8%), Finnországban (34,3%) és Ausztriában (32,1%). A nemzeti célkitűzések itt is vegyes képet mutatnak (13. ábra).

13. ábra: A megújuló energiaforrások aránya a bruttó végső energiafelhasználásban, EU28, %, 2012

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés 1.: Az országok a megújuló energiaforrások felhasználásának arányában csökkenő sorrendben szerepelnek

Megjegyzés 2.: A piros vonal az EU 20%-os célkitűzését mutatja

Az Európai Unió tagállamai már 2007-ben ⁷ elhatározták magukat a 20%-os energiahatékonyság mellett, amely célkitűzés újra feltűnik az Európa 2020 stratégiában a fenntartható növekedés célkitűzésének harmadik elemeként. A legújabb Energiahatékonyság Irányelvben⁸ került megfogalmazásra, hogy az Unió energiafelhasználása nem lehet több 2020-ra mint 1 474 millió tonna elsődleges energia vagy 1 078 millió tonna végső energia. Az

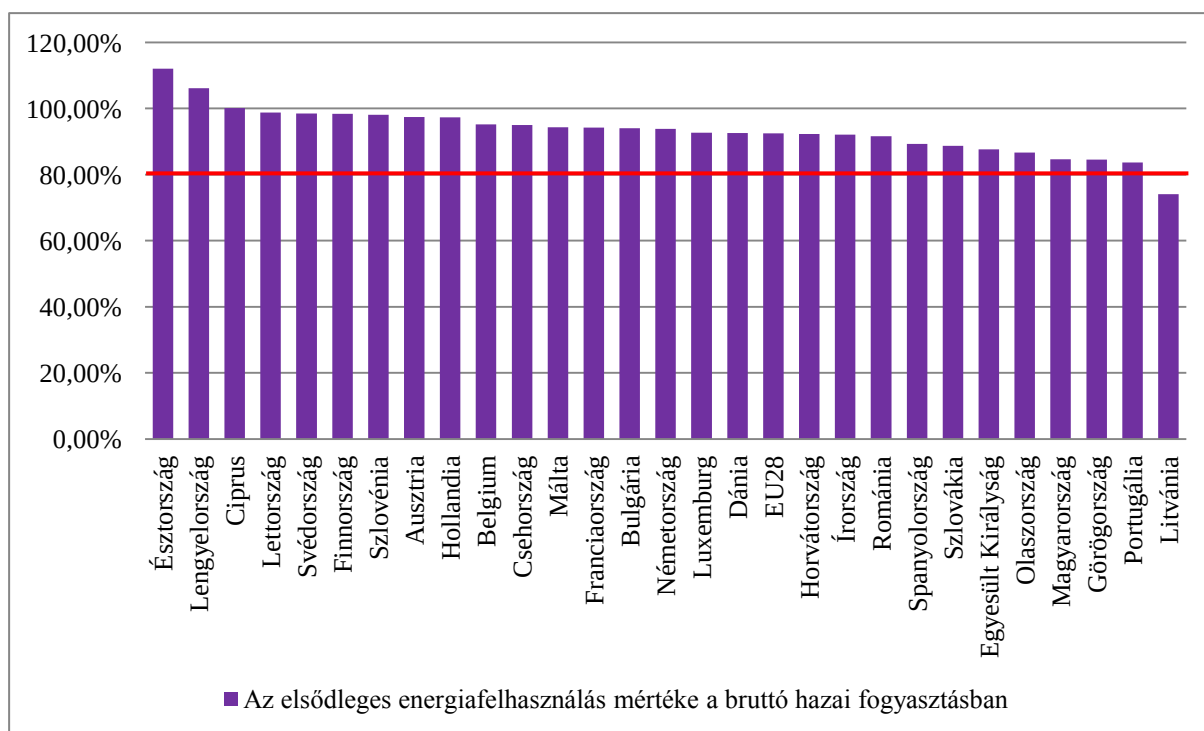
⁷BRUSSELS EUROPEAN COUNCIL 8/9 MARCH 2007 PRESIDENCY CONCLUSIONS Nr: 7224/1/07 REV1

⁸DIRECTIVE 2012/27/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC

Európai Unió energiafelhasználása 2012-ben 1 583,5 millió tonna elsődleges, illetve 1 103,4 millió tonna végső energia volt.

Az irányelv azt is előírja a tagállamok számára, hogy állapítsanak meg nemzeti vállalásokat 2020-ra az energiahatékonyságra vonatkozóan. Annak érdekében, hogy a tagállamok teljesítménye összehasonlítható legyen, ezeket a vállalásokat fel kellett tüntetni úgy, mint elsődleges és végső energiafelhasználás, majd 2013. április 30-ig közzétenni a nemzeti reformprogramokban vagy egy külön közleményben a Bizottságnak. A tagállamok teljesítményét és a célkitűzést a következő ábra (14. ábra) mutatja be.

14. ábra: Az elsődleges energiafelhasználás mértéke a bruttó hazai fogyasztásban, EU28, %, 2005=100%, 2012

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés 1. :Az országok a végső energiafelhasználásuk alapján növekvő sorrendben szerepelnek

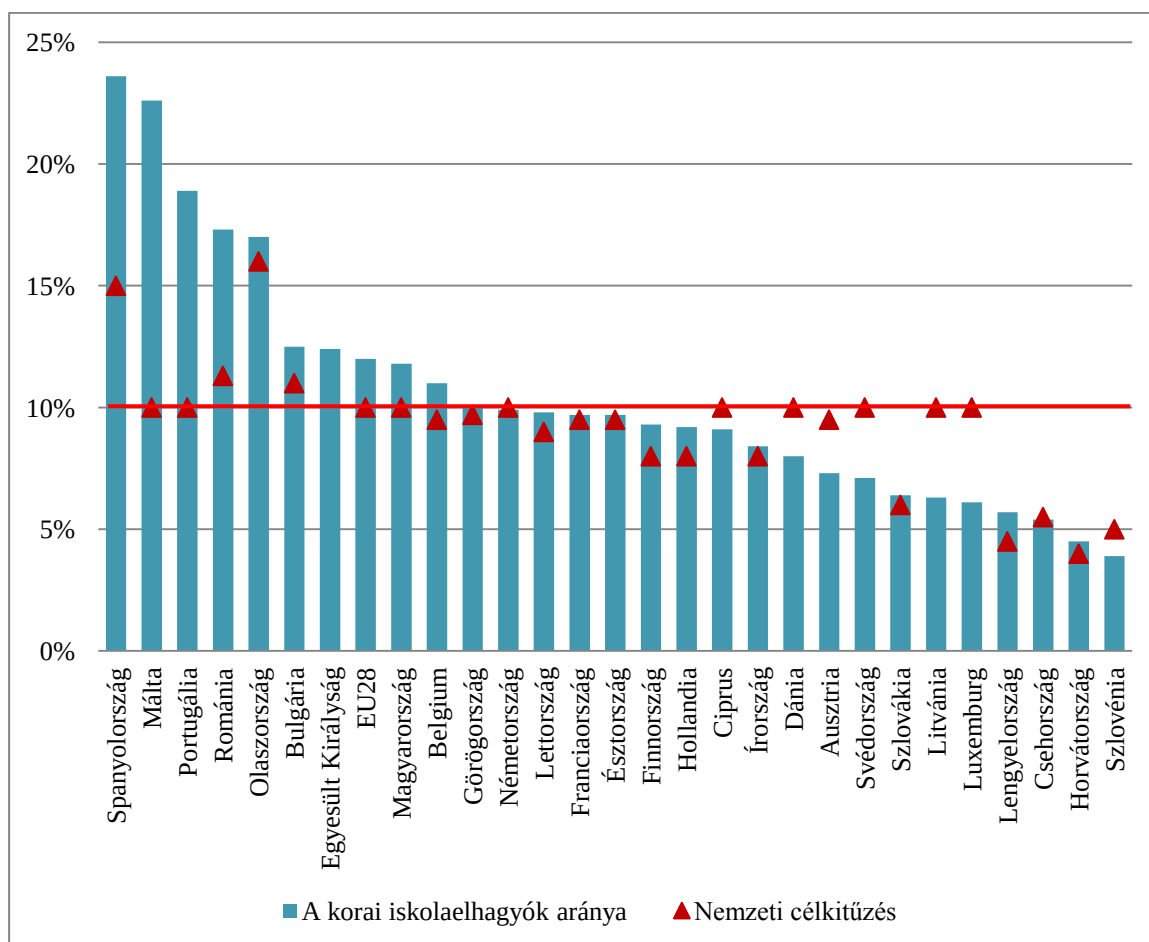
Megjegyzés 2. :A piros vonal a 80%-os célkitűzést jelöli, a nemzeti célkitűzések nem elérhetőek

3.2.4 Oktatás

Az oktatáshoz kapcsolódó célkitűzések egyike a korai iskolaelhagyók arányának 10% alá csökkentése. Ez különösen fontos azért, mert azok a fiatalok, akik korán kikerülnek az oktatási vagy a képzési rendszerből, nagy valószínűséggel a megfelelő készségek és végzettség hiányából fakadóan hátrányban lesznek a munkaerőpiacon. Ráadásul Európának szüksége van a humán tőkére a versenyképesség megőrzéséhez, a lemorzsolódás pedig növeli

a szegénység és a társadalmi kirekesztés kockázatát. Az alábbi ábra (15. ábra) bemutatja a korai iskolaelhagyók arányát az Európai Unióban és a tagállamokban.

15. ábra: A korai iskolaelhagyók aránya az Európai Unióban és tagállamaiban, EU28, %, 2013

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

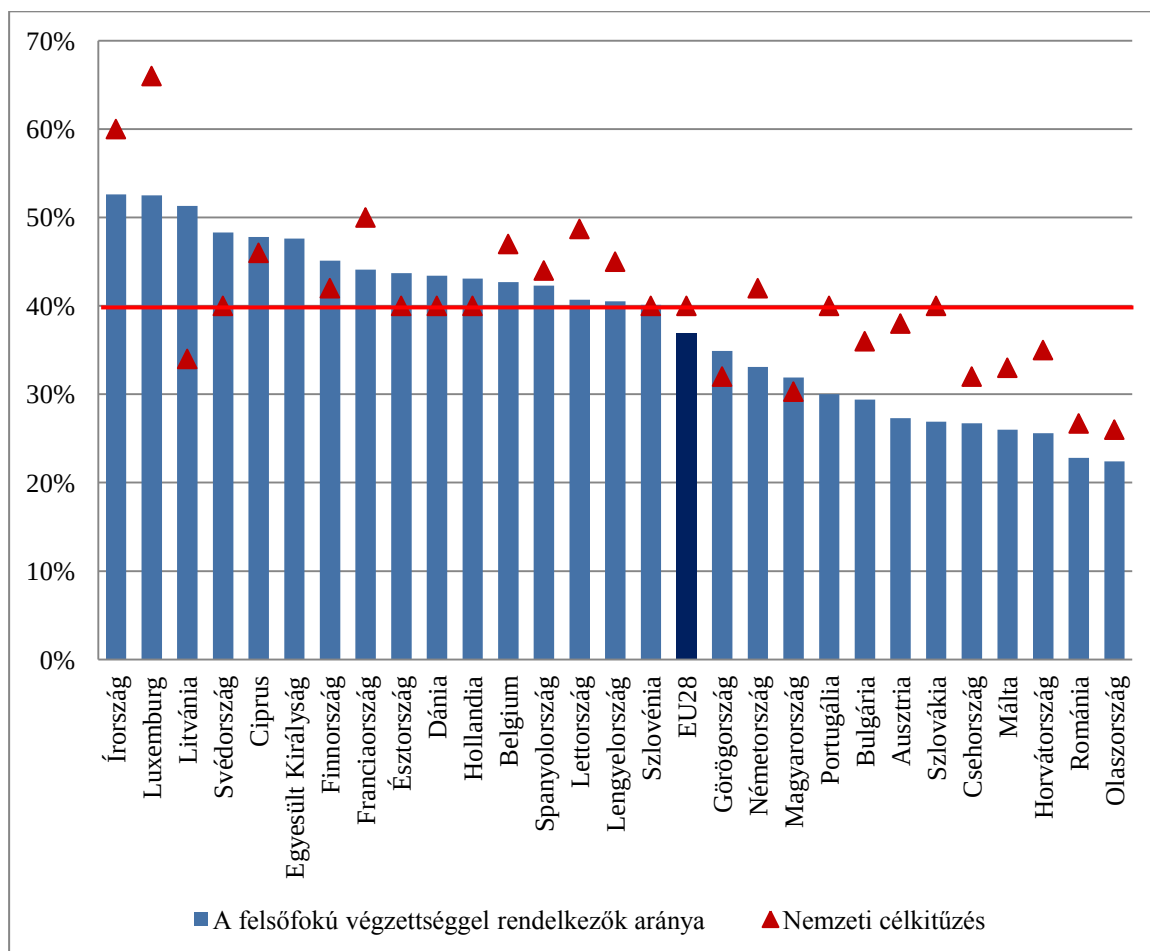
Megjegyzés 1.: Az országok a korai iskolaelhagyók arányának növekvő sorrendjében szerepelnek

Megjegyzés 2.: A piros vonal a 10%-os célkitűzést jelöli

A legnagyobb lemorzsolódási arány Spanyolországban, Máltán és Portugáliában figyelhető meg (több, mint 20%). A nemzeti célkitűzéseikben három tagállam, Lettország (13,4%), Olaszország (16%), Spanyolország (15%) és Románia (11,3%) nem vállalja az uniós 10%-ot. Tizenkét tagállamban (Ausztria, Csehország, Finnország, Hollandia, Horvátország, Lengyelország, Litvánia, Luxemburg, Svédország, Szlovákia és Szlovénia) a korai iskolaelhagyók aránya már a kívánt 10% alatt volt 2012-ben, majd 2013-ra további hat tagállam (Ciprus, Dánia, Észtország, Írország, Lettország és Németország) is elérte az Európai Unió által meghatározott 10%-ot.

A másik oktatáshoz kapcsolódó célkitűzés, hogy a 30-34 év közötti korosztály legalább 40%-a rendelkezzen felsőfokú végzettséggel 2020-ra (16. ábra). A felsőfokú végzettséggel megszerezhető készségek különösen fontosak a tudásintenzív gazdasági szektorokban a termelés, az innováció és a versenyképesség ösztönzéséhez.

16. ábra: A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 30-34 év közötti korosztályban, EU28, %, 2013

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés 1.: Az országok a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növekvő sorrendjében szerepelnek

Megjegyzés 2.: A piros vonal a 40%-os célkitűzést jelöli

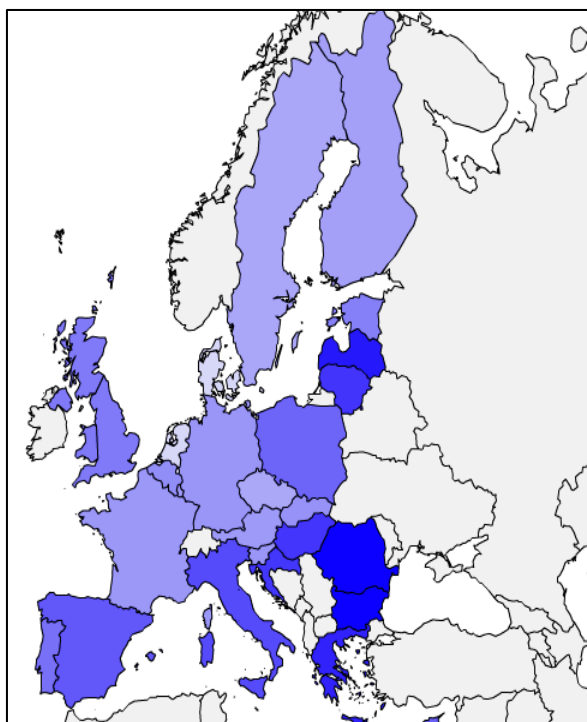
Kilenc tagállam, köztük Belgium (47%), Ciprus (46%), Finnország (42%), Franciaország (50%), Lengyelország (45%), Németország (42%) és Spanyolország (44%) a korábbi eredményeik alapján az uniós átlagnál magasabb célt tűztek ki maguk elé, melyek közül Írország és Luxemburg emelkednek ki a 60% és 66%-os célkitűzéseikkel. A gyengébben teljesítők közé tartozik Portugália és Szlovákia, akik ehhez képest vállalták az uniós 40%-ot,

valamint Görögország (32%), Magyarország (30,3%), Olaszország (26-27%) és Románia (26,7%), akiknek vállalásaik ennek tükrében alacsonyabbak.

3.2.5 Szegénység és társadalmi kirekesztés

Az ötödik célkitűzés a szegények és társadalmi kirekesztettségben élők vagy azáltal veszélyeztetettek számának 20 millió fövel való csökkentése az Európai Unióban. 2012-ben az Európai Unió 28 tagállamában több mint 120 millió ember volt kitéve a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség kockázatának. A szegénység fogalmának eltérő értelmezési módjaiból kiindulva a tagállamok a nemzeti vállalásaikban különböző módon fogalmazták meg törekvéseiket, amellyel hozzájárulnak az uniós célkitűzés eléréséhez. Így a probléma sokoldalúsága miatt célszerűbb a népesség arányában vizsgálni a kérdést. Az alábbi térképpel szeretném szemléltetni, hogy az Európai Unió területén hogyan alakul a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek száma a teljes lakosság arányában 2012-ben (17 ábra).

17. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek az összlakosság arányában, EU28, 2012

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés az OpenHeatMap program segítségével

Megjegyzés: A kék szín erőssége mutatja az érintettek arányának nagyságát - minél sötétebb kék egy terület, annál több embert veszélyeztet a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés az adott országban

A legsötétebb kékkel jelölt dél- és kelet-európai országokban (Bulgária, Görögország, Horvátország, Magyarország, Románia), valamint Lettországon és Litvániában a lakosság

30-50%-át érinti a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés kockázata. További tíz tagállamban a lakosság 25-35%-át érintette ugyanez a fenyegetettség, ezzel ellentétben az észak-európai tagállamokban (Finnországban és Svédországban), valamint Csehországban, Hollandiában és Luxemburgban érintettek aránya nem éri el a 20%-ot. Ezek együttesen az Európai Unió lakosságának 24,8%-át adták 2012-ben. Írországról nincs adat. A térkép pedig jól szemlélteti az Európai Unió megosztottságát ebben az esetben is.

Miért fontos ez? A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők számának csökkentése hozzájárul az egyenlőtlenségek mérsékléséhez a társadalomban. Stiglitz (2012) szerint a méltánytalan és a nem demokratikus növekedési modellek két szempontból fenyegetik a gazdasági növekedést: egyrészt ha a szegénységben élő társadalmi csoportok száma növekszik, az rontja a hosszú távú gazdasági növekedés esélyeit. Másrészt pedig az egyre növekvő elégedetlenség, amely egyre elterjedtebb a szegénységben élő lakosság körében, veszélyt jelent a stabilitásra és a biztonságra aláásva a az egész társadalom békés fejlődési kilátásait. Annak ellenére, hogy Stiglitz megállapításai a globális trendekre vonatkoznak, ez a logika könnyen alkalmazható az Európai Unió esetében is, különösen a 2008-as válság után (Pelle 2013).

Az egyes célkitűzések elemzése alapján elmondható, hogy a jelenlegi Európa 2020 stratégia egy komplex növekedési modell, amely a hosszú távú növekedést célozza. A célkitűzések megvalósítása azonban a számos pozitív eredmény ellenére bizonytalan. A foglalkoztatás szintje évek óta stagnál, a K+F-be való beruházás szintje elmarad a globális versenytársakétól (EC 2013), a szegénység pedig továbbra is problémát jelent a legtöbb tagállamban. Ráadásul a tagállamok teljesítményei között jelentős különbségek vannak, amelyeket enyhíteni kell, különben veszélyt jelenthetnek az Európai Unió egységére (Pelle 2014a).

4 Empirikus elemzés

4.1 Az országok csoportosítása és a módszertan

A szakirodalom és az Európa 2020 stratégia megvalósításában való előrehaladás áttekintése után a következőkben szeretnék rátérni az empirikus elemzés leírására. A következőkben ismertett számításokat megelőzően hat csoportba soroltam az Európai Unió tagállamait. A csoportok kialakításakor elsősorban földrajzi szempontok játszottak szerepet annak reményében, hogy a kutatás végére kirajzolódnak azok a térségek, ahol adott a versenyképesség erősítésére alkalmas humán tőke és ahol megvalósul a társadalmi kohézió. Az országcsoportok a következőképpen alakultak:

1. Észak-Európa: Dánia, Finnország és Svédország
2. Nyugat-Európa: Ausztria, Belgium, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg és Németország
3. Baltikum: Észtország, Lettország és Litvánia
4. Dél-Európa: Ciprus, Málta, Olaszország, Spanyolország, Portugália
5. Közép-Kelet-Európa: Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia és Szlovénia
6. Balkáni térség: Bulgária, Görögország, Horvátország és Románia

A földrajzi szempontok alapján történő felosztás azért is indokolt, mert az egyes országok gazdasági esélyeit befolyásolja azok földrajzi elhelyezkedése (Krugman – Obstfeld – Melitz 2012). Az Európai Unió esetében ezt még inkább igazolja, hogy az integrációs folyamatok alapvetően területenként zajlottak. Először egy észak-nyugat irányú bővítés 1973-ban, ezt követte a déli bővítés 1986-ban, majd ismét egy északi bővítés és Ausztria csatlakozása az 1990-es évek elején és végül a keleti bővítés három hullámban (2004, 2007, 2013). Egyetlen kivétel Görögország, amely ugyan 1981-ben csatlakozott az integrációhoz, de területileg nem kapcsolódott hozzá 2007-ig (Gombos 2012). A Lisszaboni Szerződés 2. cikke 2009-ben pedig bevezette a területi kohézió igényét az Európai Unióban, amely a térségek között különbségek csökkenésére irányul. A területi kohézió leginkább a felzárkóztatást jelenti, a versenyképesség és a kohézió pedig elméleti szinten nem zárják ki egymást (Sharp 1998), habár a versenyképesség erősítésének kézenfekvő módja lehet az eleve előrehaladottabb térségek erősítése (Nagy – Heil 2013). Ez azonban nemcsak, hogy ellentétben áll az Európai Unió elképzeléseivel, de vajon milyen jövőképet vetítene előre a gazdasági egység számára?

A továbbiakban a humán tőke esetében a Világgazdasági Fórum *humán tőke indexét* és az *Európa 2020 versenyképességi index* intelligens pillérét vizsgáltam abból a célból, hogy megtudjam milyen humán tőke szolgálja a versenyképességet. A következtéseimet az országok az indexeken elért helyezései alapján fogalmazom majd meg, tekintettel az egyes országcsoportokra. A fent megnevezett hat országcsoport vonatkozásában a társadalmi kohézió vizsgálatánál pedig három tényezőt vettem figyelembe: az *Európa 2020 versenyképességi index* inkluzív pillérén elért helyezéseket, a foglalkoztatást és a szegénység és társadalmi kirekesztettség mérőszámait.

Az összehasonlítás alapját az Európai Unió tagállamainak a 2014-2015-ös *globális versenyképességi indexen* elért helyezése adja (2. táblázat).

2. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezései és pontszámai a globális versenyképességi indexen

Ország	GCI helyezés	GCI pontszám
Ausztria	21	5,16
Belgium	18	5,18
Bulgária	54	4,37
Ciprus	58	4,31
Csehország	37	4,53
Dánia	13	5,29
Egyesült Királyság	9	5,41
Észtország	29	4,71
Finnország	4	5,50
Franciaország	23	5,08
Görögország	81	4,04
Hollandia	8	5,45
Horvátország	77	4,13
Írország	25	4,98
Lengyelország	43	4,48
Lettország	42	4,50
Litvánia	41	4,51
Luxemburg	19	5,17
Magyarország	60	4,28
Málta	47	4,45
Németország	5	5,49
Olaszország	49	4,42
Portugália	36	4,54
Románia	59	4,30
Spanyolország	35	4,55
Svédország	10	5,41
Szlovákia	75	4,15
Szlovénia	70	4,22

Forrás: WEF(2014a)

Megjegyzés: A tagállamok ABC sorrendben szerepelnek

A táblázatból kiderül, hogy az Európai Unió 28 tagállama a 4. (Finnország) és a 81. (Görögország) hely között található, pontszámaiak pedig az 5,50 – 4,04 közötti intervallumban mozognak. A *globális versenyképességi indexen* elfoglalt pozíciójuk alapján a országcsoportok sorrendjét a következő táblázat mutatja be (3. táblázat).

3. táblázat: Az országcsoportok teljesítménye a globális versenyképességi indexen (2014-2015)

Országcsoport	Csoport átlag (pontszám)	Pontszámok közötti terjedelem	Helyezések közötti terjedelem
Észak-Európa	5,40	0,22	9 (4-13)
Nyugat-Európa	5,24	0,51	20 (5-25)
Baltikum	4,57	0,22	13 (29-42)
Dél-Európa	4,45	0,33	23 (35-58)
Közép- és Kelet-Európa	4,33	0,31	33 (37-75)
Balkán	4,21	0,33	27 (54-81)
EU (28)	4,73	1,47	77 (4-81)

Forrás: WEF adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

Az Európai Unión belül tehát a pontszámok közötti különbségek (1,47) sokkal nagyobbak, mint az országcsoportokon belüli különbségek (0,22 – 0,51). A legnagyobb különbség a pontszámok között a Nyugat-Európai térségben figyelhető meg, ami egyben azt sugallja, hogy ez a térség a legheterogénebb, azonban ennek oka az, hogy ebben a csoportban található a legtöbb (8) ország. Ami a helyezéseket illeti, a Közép- és Kelet-Európa csoportban van a legnagyobb különbség (33 hely) a csoport első és utolsó tagja között. Ennek oka feltételezhetően az, hogy ebben az intervallumban (37-75) számos ország szerepel hasonló pontszámokkal.

4.2 A humán tőke elemzése

A következő fejezetekben az Európai Unió tagállamainak teljesítményét mutatom be a Világgazdasági Fórum indexein, majd az egyéni számításaim módszereit és eredményeit.

4.2.1 Az Európai Unió tagállamainak helyezése a humán tőke indexen

Az alábbi táblázat (4. táblázat) bemutatja az Európai Unió tagállamainak elhelyezkedését a 2013.évi humán tőke indexen.

4. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése a humán tőke indexen, 2013

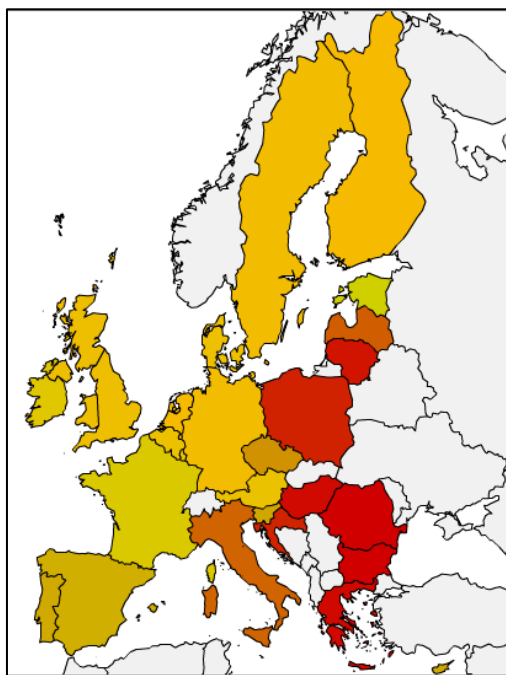
Térség	Ország	Helyezés	Pontszám
Észak-Európa	Finnország	2	1,406
	Svédország	5	1,111
	Dánia	9	1,024
Nyugat-Európa	Hollandia	4	1,161
	Németország	6	1,109
	Egyesült Királyság	8	1,042
	Belgium	11	0,985
	Ausztria	13	0,977
	Luxemburg	17	0,881
	Írország	20	0,824
	Franciaország	21	0,746
Baltikum	Észtország	27	0,571
	Litvánia	34	0,360
	Lettország	38	0,248
Dél-Európa	Málta	28	0,473
	Spanyolország	29	0,465
	Portugália	30	0,453
	Ciprus	31	0,452
	Olaszország	37	0,266
Közép-Kelet-Európa	Szlovénia	32	0,445
	Csehország	33	0,387
	Lengyelország	49	0,087
	Magyarország	54	0,000
	Szlovákia	n/a	n/a
Balkáni térség	Horvátország	46	0,099
	Görögország	55	-0,011
	Bulgária	56	-0,048
	Románia	69	-0,176

Forrás: WEF (2013b) adatok alapján saját szerkesztés

Az Európai Unió tagállamai a 2-69. hely között helyezkednek el a *humán tőke indexen*. A tagállamok rangsorban elfoglalt helye megmutatja a humán tőke állományának minőségét az adott országban és azt, hogy adott-e a környezet a megfelelő humán tőke kialakulásához,

amelyet jelen kontextusban a versenyképesség előfeltételeként értelmezünk/értelmezek. Az észak-európai országok rangsor vezetői, a 122 ország közül Finnország a 2., Svédország az 5., Dánia pedig a 9. helyet foglalja el az indexen, a z-értékük pedig nagyobb egynél. A nyugat-európai országok közül Hollandia, Németország és az Egyesült Királyság található meg a 10 legeredményesebb ország között, a csoport további öt tagja a 11-21. hely között oszlanak meg. A Baltikum csoportjából kiemelkedik Észtország a 27. helyen, amíg Litvánia és Lettország a 34-38. helyet foglalják el. A középmezőnyben helyezkednek el a dél-európai országok a 28-31. helyen, a csoport legutolsó tagja Olaszország a 37. helyen, értékeik pedig 0,5 pont alatt vannak. A közép-kelet-európai országok közül Szlovénia és Csehország emelkedik ki a 32-33. helyen, Lengyelország a 49., Magyarország pedig az 54. helyen áll, értékeik 0,445 és 0 között mozognak. Az Európai Unió tagállamainak rangsorát a balkáni országok zárják az 55-69. helyen, ezen országok z-értéke már negatív. Kivételt jelent Horvátország, amely a 46. helyen áll. A *humán tőke indexen* elfoglalt helyezések alapján tehát elmondható, hogy a tagállamok földrajzi alapon történő csoportosítása helyes, a csoportok tagjai ugyanabban a tartományban helyezkednek el, legfeljebb csak 1-1 kivétel figyelhető meg. Az alábbi térkép (18. ábra) szemlélteti az Európai Unió tagállamainak teljesítményét a *humán tőke indexen*.

18. ábra: Az Európai Unió tagállamainak teljesítménye a humán tőke indexen, 2013

Forrás: WEF (2013b) adatok alapján saját szerkesztés az OpenHeatMap program segítségével

Megjegyzés: A sárga szín erőssége mutatja a humán tőke indexen elért pontszám nagyságát - minél pirosabb egy terület, annál alacsonyabb a pontszáma

A balkáni térség, Közép-Kelet-Európa országi közül Lengyelország és Magyarország, valamint Lettország gyengébb teljesítménye tehát egy kelet-nyugat irányú törésvonalat mutat az Európai Unióban a humán tőke vonatkozásában.

4.2.2 Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi index intelligens pillérén

Az alábbi táblázatban (5. táblázat) az Európa 2020 versenyképességi indexen és annak intelligens pillérén elért helyezéseket mutatom be a 2014.évi jelentés alapján.

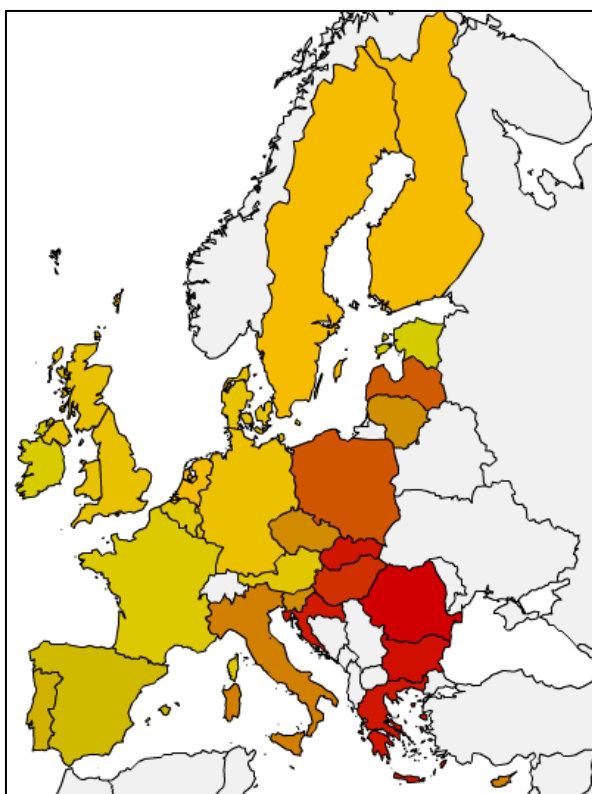
5. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi indexen és annak intelligens pillérén, 2014

Térség	Ország	Összesített indexen (2014)	Pontszám	Intelligens pillér (2014)	Pontszám	Különbség a helyezések között
Észak-Európa	Finnország	1	5,70	1	5,78	0
	Svédország	2	5,55	2	5,60	0
	Dánia	4	5,32	6	5,23	-2
Nyugat-Európa	Hollandia	3	5,41	3	5,55	0
	Németország	5	5,28	4	5,32	+1
	Egyesült Királyság	7	5,13	5	5,25	+2
	Luxemburg	8	5,07	7	5,06	+1
	Ausztria	6	5,16	8	5,04	-2
	Belgium	9	4,93	9	5,02	0
	Franciaország	10	4,81	10	4,91	0
	Írország	11	4,75	11	4,80	0
Baltikum	Észtország	12	4,74	12	4,73	0
	Litvánia	17	4,38	16	4,25	+1
	Lettország	19	4,32	21	4,02	-2
Dél-Európa	Spanyolország	13	4,47	13	4,45	0
	Portugália	15	4,44	14	4,41	+1
	Málta	14	4,44	15	4,37	-1
	Ciprus	20	4,22	19	4,18	+1
	Olaszország	21	4,05	20	4,17	+1
Közép-Kelet-Európa	Szlovénia	16	4,43	17	4,24	-1
	Csehország	18	4,33	18	4,23	0
	Lengyelország	22	3,97	22	3,99	0
	Magyarország	25	3,83	23	3,84	+2
	Szlovákia	23	3,91	26	3,69	-3
Balkáni térség	Horvátország	24	3,87	24	3,72	0
	Görögország	26	3,79	25	3,70	+1
	Bulgária	27	3,75	27	3,64	0
	Románia	28	3,64	28	3,51	0

Forrás: WEF (2014b) adatok alapján saját szerkesztés

Az intelligens pilléren és az összesített indexen elért helyezéseket összehasonlítva elmondható, hogy összesen 9 ország teljesítménye jobb az intelligens pilléren, mint az összesített indexen. Ez azt jelenti, hogy azokban az országokban a versenyképesség intelligens összetevői nagyobb hangsúlyt kapnak. Az alábbi térkép (20. ábra) segítségével szeretném szemléltetni az Európai Unió tagállamainak teljesítményét az *Európa 2020 versenyképességi index* intelligens pillérén, amely ismét egy kelet-nyugat irányú megosztottságot sugall.

19. ábra: Az Európai Unió tagállamainak teljesítménye az Európa 2020 versenyképességi index intelligens pillérén, 2014

Forrás: WEF (2014b) adatok alapján saját szerkesztés az OpenHeatMap program segítségével

Megjegyzés: A sárga szín erőssége mutatja az Európa 2020 versenyképességi index intelligens pillérén elért pontszám nagyságát - minél pirosabb egy terület, annál alacsonyabb a pontszáma

Az *Európa 2020 versenyképességi index* intelligens pillérén elért pontszámok szintén egy kelet-nyugat irányú törésvonalat sugallnak az Európai Unióban. A humán tőke vonatkozásában fennálló különbségek még inkább aggasztóak, ha figyelembe vesszük, hogy a válság után az oktatásba történő beruházás a tagállamok kétharmadában csökkent, ráadásul ez többnyire az egyébként is gyengébben teljesítő országokat jelenti (Eurydice 2013). Igaz, hogy a humán tőkébe való beruházás megtérülése hosszabb időt vesz igénybe (Becker 1975), de mikor jön el a beruházás ideje, ha nem most?

4.3 A társadalmi kohézió elemzése

A társadalmi dimenzió elemzése során először az *Európa 2020 versenyképességi index* inkluzív alindexén elért helyezések értelmezésével kaptam képet az egyes országcsoportokban megvalósuló társadalmi kohézióról, majd az egyes országcsoportokon belül külön vizsgáltam a foglalkoztatás és a szegénység mutatóit.

4.3.1 Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi index inkluzív pillérén

A következő táblázat (6. táblázat) bemutatja az Európai Unió tagállamainak helyezését az *Európa 2020 versenyképességi index* inkluzív pillérén, összehasonlítva az összesített indexen nyújtott teljesítményükkel.

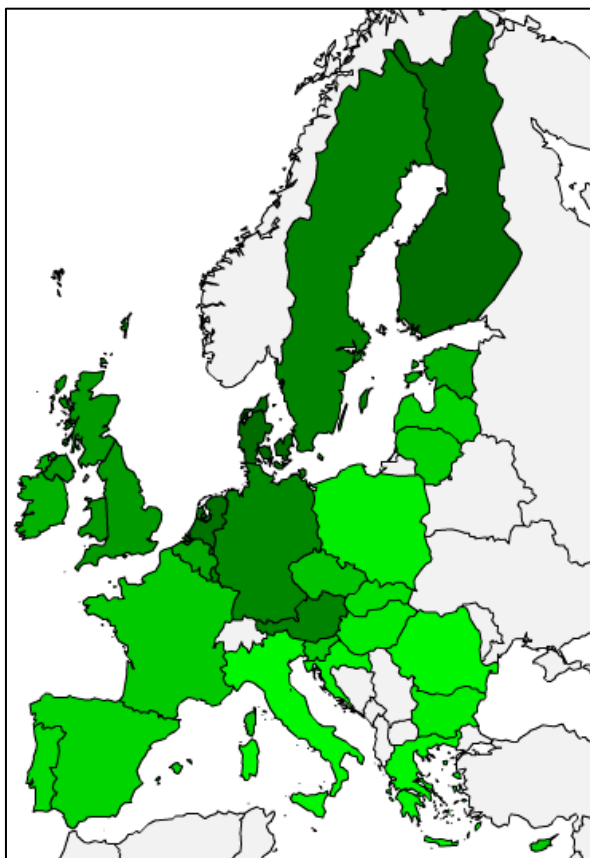
6. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése az Európa 2020 versenyképességi index inkluzív pillérén és az összesített indexen, 2014

Térség	Ország	Összesített index (2014)	Pontszám	Inkluzív pillér (2014)	Pontszám	Különbség (helyezések között)
Észak-Európa	Dánia	4	5,32	1	5,52	+3
	Finnország	1	5,70	2	5,52	-1
	Svédország	2	5,55	4	5,30	-2
Nyugat-Európa	Hollandia	3	5,41	3	5,46	0
	Luxemburg	8	5,07	5	5,28	3
	Ausztria	6	5,16	6	5,28	0
	Németország	5	5,28	7	5,24	-2
	Egyesült Királyság	7	5,13	8	5,06	-1
	Belgium	9	4,93	9	4,91	0
	Írország	11	4,75	11	4,81	0
	Franciaország	10	4,81	14	4,50	-4
Baltikum	Észtország	12	4,74	12	4,81	0
	Litvánia	17	4,38	17	4,39	0
	Lettország	19	4,32	18	4,35	+1
Dél-Európa	Málta	14	4,44	10	4,85	+4
	Ciprus	20	4,22	16	4,43	+4
	Spanyolország	13	4,47	19	4,31	-6
	Portugália	15	4,44	20	4,18	-5
	Olaszország	21	4,05	28	3,64	-7
Közép-Kelet-Európa	Csehország	18	4,33	13	4,60	+5
	Szlovénia	16	4,43	15	4,44	+1
	Szlovákia	23	3,91	21	4,13	+2
	Magyarország	25	3,83	22	3,92	+3
	Lengyelország	22	3,97	23	3,88	-1
Balkáni térség	Bulgária	27	3,75	24	3,86	+3
	Horvátország	24	3,87	25	3,78	-1
	Románia	28	3,64	26	3,73	+2
	Görögország	26	3,79	27	3,72	-1

Forrás: WEF (2014b) adatok alapján saját szerkesztés

A táblázat alapján készült térkép (20. ábra) bemutatja a törésvonalakat az Európai Unióban.

20. ábra: Az Európai Unió tagállamainak pontszáma az Európa 2020 versenyképességi index inkluzív pillérén, 2014

Forrás: WEF (2014b) adatok alapján saját szerkesztés az OpenHeatMap program segítségével

Megjegyzés: A zöld szín erőssége mutatja az Európa 2020 versenyképességi index inkluzív pillérén elért pontszám nagyságát – minél sötétebb zöld egy terület, annál több pontot ért el

A térképen megjelenő törésvonal ezúttal azt mutatja, hogy az észak-európai térség országai és néhány nyugat-európai tagállam teljesít a legjobban az inkluzív pilléren. Ezzel ellentétben a dél-európai és a balkáni térség országai helyezkednek el az inkluzív pillér utolsó helyein.

A következő táblázat (7. táblázat) segítségével az Európai Unió tagállamainak helyezését hasonlítom össze a globális versenyképességi indexen (GCI) és a szociális dimenzióval kiegészített globális versenyképességi indexen (SGCI).

7. táblázat: Az Európai Unió tagállamainak helyezése a globális versenyképességi indexen és a szociális dimenzióval kiegészített globális versenyképességi indexen, 2013-2014

Térség	Ország	GCI helyezés 2013-2014	Pontszám	SGCI pontszám 2013-2014	Változás
Észak-Európa	Finnország	3	5,54	6,43	++
	Svédország	10	5,41	6,05	+
	Dánia	15	5,18	6,03	++
Nyugat-Európa	Németország	4	5,51	6,41	++
	Hollandia	8	5,42	6,40	++
	Egyesült Királyság	10	5,37	5,96	+
	Ausztria	16	5,15	6,06	++
	Belgium	17	5,13	5,81	+
	Luxemburg	19	5,17	5,96	++
	Franciaország	23	5,05	5,57	+
	Írország	28	4,92	5,33	+
	Észtország	32	4,65	4,93	+
Baltikum	Litvánia	48	4,41	4,68	+
	Lettország	52	4,40	4,65	+
	Lettország	52	4,40	4,65	+
Dél-Európa	Spanyolország	35	4,57	4,74	0
	Málta	41	4,50	n/a	n/a
	Olaszország	49	4,41	4,44	0
	Portugália	51	4,40	4,65	+
	Ciprus	58	4,30	4,66	+
Közép-Kelet-Európa	Lengyelország	42	4,46	4,45	0
	Csehország	43	4,43	4,84	+
	Szlovénia	62	4,25	4,68	+
	Magyarország	63	4,25	4,34	0
	Szlovákia	78	4,10	4,21	0
Balkáni térség	Bulgária	57	4,31	4,32	0
	Horvátország	75	4,13	4,09	0
	Románia	76	4,13	3,97	0
	Görögország	91	3,93	3,79	0

Forrás: WEF (2013a) adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés: ++ 15-20% változás a GCI értékhez képest, + 5-15% közötti változás, 0 -5 és +5% közötti változás

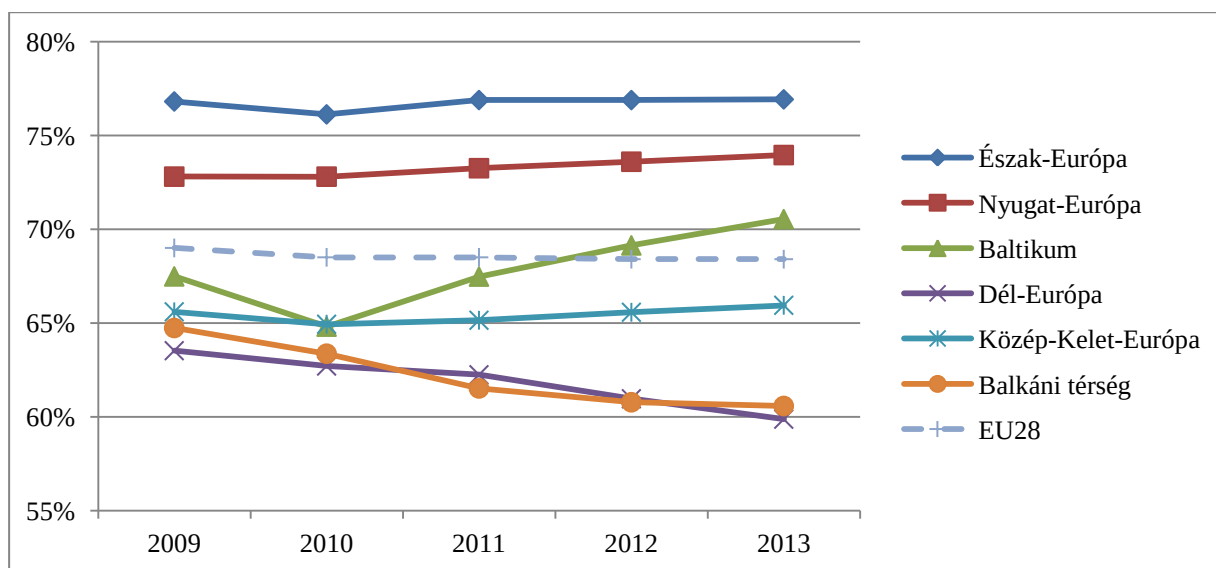
A globális versenyképességi indexen elért értékek és a szociális dimenzióval kiegészített versenyképességi index értékeinek összehasonlítása során megfigyelhető, hogy azok az országok, amelyeknél a szociális dimenzióval kiegészített index értéke 5-20%-kal magasabb, mint az eredeti indexen, a versenyképességi rangsorban is magasabb pozíciókat foglalnak el. Ez azt is jelenti, hogy ahol jobbak a társadalmi körülmények, ott a versenyképesség is erősebb, amely igazolja azt a feltevést, miszerint a versenyképességhez szükséges a megfelelő társadalmi környezet is.

4.3.2 Foglalkoztatás

A versenyképesség és a társadalmi kohézió összefüggéseinek vizsgálatánál ezek után egyéni számításokat végeztem a foglalkoztatásra és a szegénységi mutatókra vonatkozóan. A foglalkoztatás esetében a Eurostat adatbázisát felhasználva megállapítottam az egyes térségekben a foglalkoztatási rátákat a 2009-2013 közötti időszakra vonatkozóan a következő módon: az elérhető adatokból az adott térségben lévő, 20-64 év közötti gazdaságilag aktív és inaktív lakosok számát összeadtam, amelyből megkaptam a 20-64 év közötti munkaképes korú lakosságot. Ezek után a térségre vonatkozó 20-64 év közötti foglalkoztatottak⁹ számát összeadtam, megkapva a térségben lévő összes foglalkoztatott számát. Végül pedig a térségben lévő összes 20-64 év közötti foglalkoztatott számát elosztottam a térségben lévő összes 20-64 év közötti munkaképes korú lakosság számával, amelynek eredményeként megkaptam az adott térség foglalkoztatási rátáját. Az egyes országcsoportokon belül ezután vizsgáltam az országok közötti szórást, valamint az Európai Unión belüli szórást és varianciát az egyes csoportok között, azzal a céllal, hogy megtudjam a területek belső kohézióját, illetve a közöttük lévő különbségeket, ha vannak ilyenek.

A következő ábra (21. ábra) bemutatja a vizsgált hat országcsoport szerint a foglalkoztatási ráták alakulását a 2009-2013 közötti időszakban, valamint további viszonyítási pontként szerepel rajta az Európai Unió 28 tagállamának átlagos foglalkoztatási rátája.

21. ábra: Foglalkoztatási ráták a hat országcsoportban és az Európai Unióban, %, 2009-2013

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

⁹ A dolgozatomban nem térek ki a részmunkaidőben foglalkoztatottak és a teljes munkaidőben foglalkoztatottak közötti különbségekre

Az észak-európai foglalkoztatási szint a 20-64 közötti lakosság körében a legmagasabb a hat országcsoporthoz közl, az európai átlagnál is 10-12%ponttal magasabb. A térségben ugyan tapasztalható volt 2009-2010 között némi visszaesés a válság hatására, ugyanakkor azóta a foglalkoztatási szint folyamatosan növekszik a térségben, 2013-ban 76,919% volt a foglalkoztatási szint az észak-európai térségben.

A nyugat-európai térségben lassú növekedés figyelhető meg a foglalkoztatási ráta tekintetében. Ennek oka az, hogy a 2009-2011 között Írországnban a foglalkoztatás szintjének 3,14%pontos csökkenését a Németországban, Hollandiában, Ausztriában és az Egyesült Királyságban történő növekedés ellensúlyozta. Miután Írországnban a foglalkoztatási szint újra növekedésnek indult, a térség átlagos foglalkoztatási szintje is növekedett. Ez a növekedés azonban nem kiemelkedő, mivel a térség többi országában, Belgiumban, Franciaországban és Luxemburgban a foglalkoztatási szintek stagnálnak. A térségben a foglalkoztatási szint 2013-ban 73,951% volt a 20-64 év közötti lakosság körében.

A foglalkoztatás szintje az országcsoporthoz közl a Baltikumban ment keresztül a legnagyobb változáson. Miután a 2009-2010 közötti időszakban a foglalkoztatás szintje 2,676%ponttal esett vissza a 20-64 év közötti lakosság körében, az azt követő években ugrásszerűen növekedett, meghaladva 2012-ben az uniós átlagot és 2013-ban már 70,534% volt a térségben a foglalkoztatási szint.

A közép-kelet-európai térségben a foglalkoztatási szint már az uniós átlag alatt van. A válság idején a 2009-2010 közötti időszakban a foglalkoztatási szint visszaesett, utána pedig évente mindössze 0,4%ponttal növekedett.

A balkáni térségben a foglalkoztatási szint 2009-2012 között meredeken csökkent, azóta pedig stagnál a 60,775-60,575%-os szinten.

Dél-Európában először kisebb visszaesés volt tapasztalható 2009-2011 között, de ezután sem sikerült növekedési pályára állítani a foglalkoztatást. Így végül már ebben a térségben a legalacsonyabb a foglalkoztatás szintje az Európai Unióban.

A következő táblázat (8. táblázat) bemutatja az egyes térségekben az országok közötti szórás és az egyes térségek közötti szórás a foglalkoztatási ráták tekintetében a 20-64 év közötti lakosság körében.

8. táblázat: Az országcsoportokon belüli szórás és az országcsoportok közötti szórás a foglalkoztatás tekintetében, 2009-2013

Térség	2009	2010	2011	2012	2013
Észak-Európa	2,57	2,55	2,82	2,81	3,25
Nyugat-Európa	4,14	4,18	4,71	4,87	4,44
Baltikum	1,84	1,46	2,30	2,23	2,06
Dél-Európa	6,76	6,48	5,91	4,26	3,73
Közép-Kelet-Európa	4,62	4,29	3,88	3,61	3,61
Balkáni térség	3,08	2,85	2,85	4,76	5,31
Térségek közötti	5,46	5,64	6,00	6,43	6,54

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

A táblázatban szereplő adatok alapján elmondható, hogy a válság előtt a dél-európai térségben voltak a legnagyobb különbségek. A térség országai közül Ciprus és Portugália teljesített a legjobban 2009-ben, a foglalkoztatási szint ezekben az országokban ekkor 75,266% és 71,084% volt. Ehhez képest a csoportba tartozó Máltán a foglalkoztatás szintje 2009-ben 58,992% volt. A válságot követően a csoporton belüli belső szórás fokozatosan csökkent, tehát a foglalkoztatási szintek egységesebbek lettek. Ez azonban annak az eredménye, hogy a foglalkoztatási szint Málta kivételével minden országban csökkent. Így ez a térség országainak együttes leszakadását jelenti, ami a 21. ábrán is jól látható (lásd még 1.számú melléklet 2. táblázat).

A közép-kelet-európai térségben is csökkent a csoporton belüli szórás, azonban ennek mértéke nem olyan drasztikus, mint az előző csoportban. A térség országaiban a foglalkoztatás szintje 2009-2011 között fokozatosan csökkent, a csoporton belül Szlovéniában volt legnagyobb a visszaesés, ahol a foglalkoztatás szintje 3,48%-kal csökkent a 2009-es 71,876%-ról 68,38%-ra 2011-ben. Ennek ellenére a csoportban Szlovéniában a legnagyobb a foglalkoztatás szintje Csehország után (lásd még 1.számú melléklet 2.táblázat). A foglalkoztatási szint 2012-ben Szlovéniában tovább csökkent, miközben a többi országban nőtt, így a térségen belüli különbségek csökkentek. A 2013-as évben ez a tendencia folytatódott, azzal a különbséggel, hogy Szlovákiában a foglalkoztatás szintje 0,03%-kal csökkent – ez azonban nem jelent szignifikáns változást a csoporton belüli szórásban.

A válság után az országcsoportok közül a balkáni térségben figyelhető meg a legnagyobb szórás, miközben a válság előtt viszonylag egységes volt a térség. Ennek oka az, hogy a 2009-2011 közötti időszakban nagyobb visszaesések voltak a foglalkoztatási szintekben Bulgáriában, Görögországban és Horvátországban, eközben Romániában csak egy mérsékelt csökkenés volt tapasztalható (lásd még 1.számú melléklet 2.táblázat). Ezt

követően 2012-ben Bulgária és Románia esetében a foglalkoztatási szintek növekedtek, Horvátországban mérséklődött a visszaesés, Görögországban pedig újabb 4,62%-kal csökkent a foglalkoztatási szint. A 2013-as évben már csak Görögországban csökkent a foglalkoztatás szintje 2,09%-kal, a másik három országban növekedett a foglalkoztatás szintje, ezáltal a belső szórás nagyobb lett a csoporton belül.

Az észak és nyugat-európai térségekben, valamint a Baltikumban is nőtt a belső szórás a válság után. Arányaiban ez a változás a legjelentősebb az észak-európai térségben volt, melynek oka, hogy amíg a válság után Finnországban és Svédországban már 2011-ben újra növekedni kezdett a foglalkoztatás szintje, addig Dániában a 2009-2012 közötti csökkenés után csak 2013-ban volt újra növekedés a foglalkoztatás szintjében (lásd 1.számú melléklet 2. táblázat).

A térségek közötti szórás növekedése pedig azt mutatja, hogy az Európai Unión belül a tagállamok közötti különbségek nőttek a vizsgált időszakban.

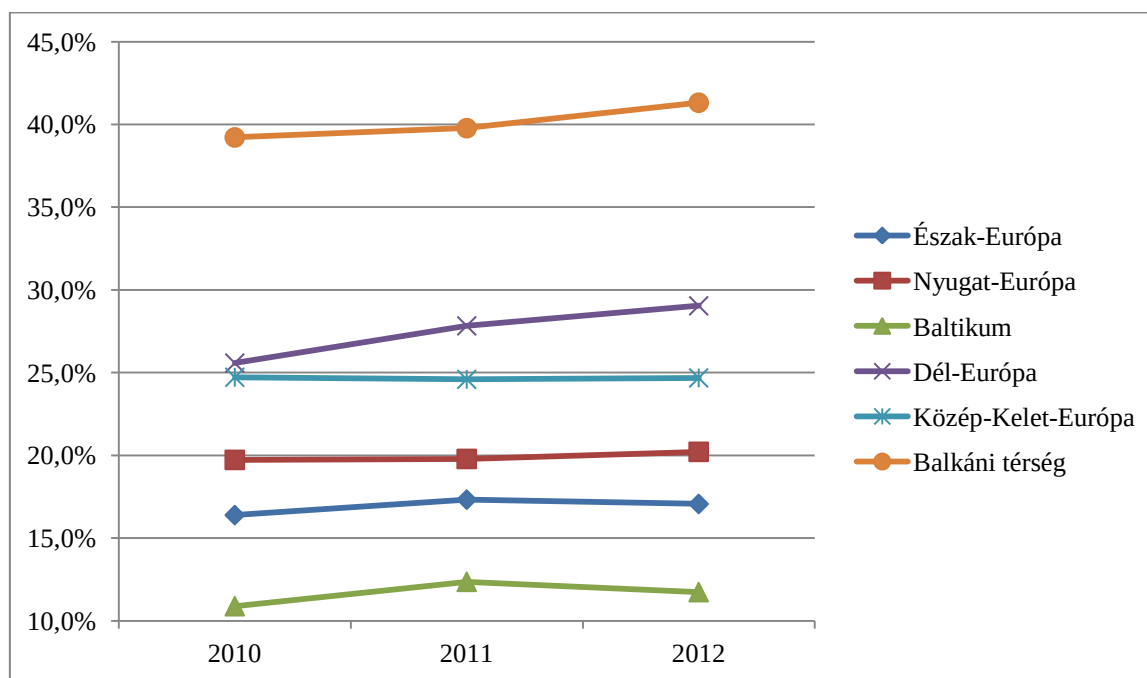
4.3.3 Szegénység és társadalmi kirekesztés

A társadalmi kohézió kérdésénél a következő lépésben a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők vagy az által fenyegetettek számát vettem figyelembe. A hat országcsoportra vonatkozóan ismételten vizsgáltam a csoporton belüli szórásokat és a csoportok közötti szórást a 2010-2012 közötti időszakban¹⁰. Az Európai Unió hivatalos adatbázisa, a Eurostat, meghatározásában azok az egyének vannak kitéve a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség kockázatának, akik a következő három feltétel közül legalább egynek megfelelnek: alacsony munkaintenzitású háztartásban élnek, a szociális transzferek után is szegénységben vagy súlyosan hátrányos anyagi helyzetben élnek.¹¹ A következő ábra (22. ábra) bemutatja, hogy az egyes országcsoportokban hogyan alakult a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség kockázatával fenyegetettek száma a teljes népesség arányában.

¹⁰ Erre volt elegendő adat az Eurostat adatbázisban

¹¹ Azok az egyének, akik több feltételnek is megfelelnek csak egyszer számítnának

22. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek aránya az egyes országcsoportokban, %, 2010-2012

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

A Baltikumban a legalacsonyabb a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya, itt a térség lakosságának mindössze 11,73%-át érinti ez a probléma. Észak-, Nyugat- és Közép-Kelet-Európában 2010-2012 között a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya nem változott jelentős mértékben. Ezzel ellentétben a dél-európai térségben növekedett a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatával fenyegetettek aránya 2010-2012 között a legnagyobb arányban, 25,58%-ról 29,04%-ra. Ennek oka az, hogy az érintettek aránya a térség mindegyik országában növekedett, különösen Olaszországban, a 2010-es 24,93%-ról 2012-re 30,63%-ra nőtt a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya (lásd még 2. számú melléklet 1. táblázat). Az Európai Unióban a balkáni térséghez tartozó tagállamokban a legmagasabb a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatával fenyegetettek aránya, amely 39,21%-ról 41,31%-ra növekedett a vizsgált időszakban. A növekedés fő kiváltója Görögország, ahol a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya 27,1%-ról 34%-ra növekedett a vizsgált időszakban (lásd még 2.számú melléklet 1. táblázat). A térség országai közül azonban Bulgáriában és Romániában a legmagasabb a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya, az összlakosság 49,41%-a és 44,32%-a volt érintett 2012-ben ezekben az országokban.

Az alábbi táblázat (9. táblázat) bemutatja az országcsoportokon belüli szórást és a térségek közötti szórást a 2010-2012 közötti időszakban.

9. táblázat: Az országcsoportokon belüli és az országcsoportok közötti szórás a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya esetében, 2010-2012

Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	1,50	1,17	1,49
Nyugat-Európa	3,88	4,30	4,65
Baltikum	7,76	7,81	8,54
Dél-Európa	2,18	2,47	3,03
Közép-Kelet-Európa	6,34	6,12	6,66
Balkáni térség	10,92	9,25	8,27
Térségek közötti	9,73	9,60	10,37

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

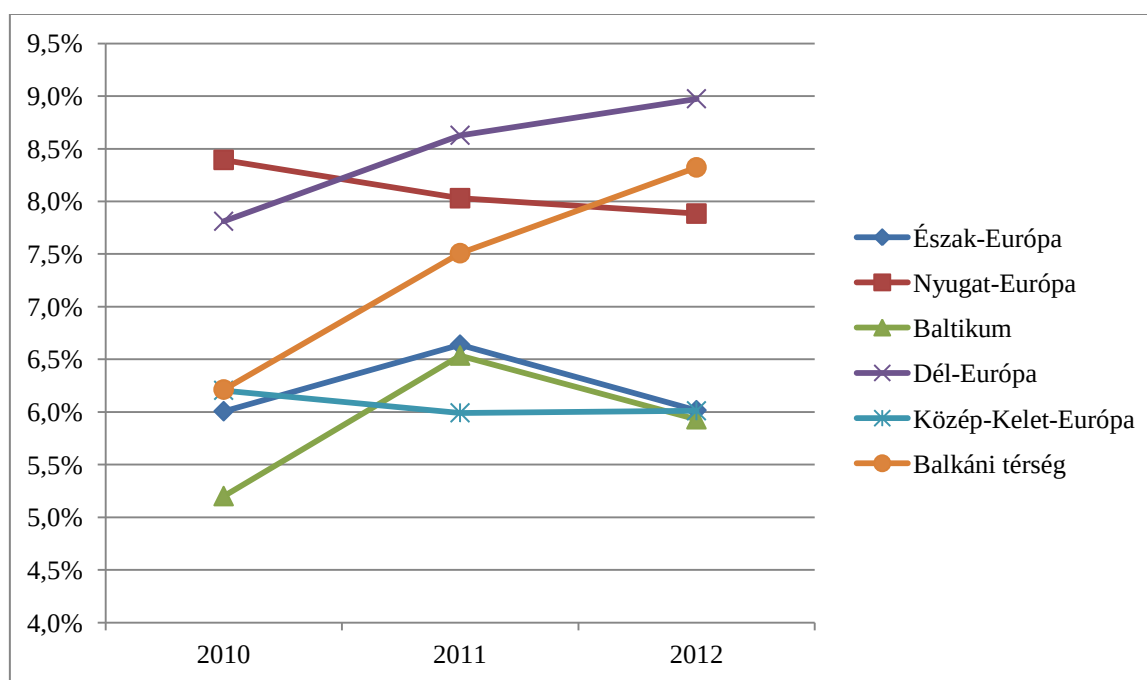
A vizsgált időszakban a belső szórás egyedül a balkáni térség országai között csökkent, amely azt jelenti, hogy a csoport egyre homogénebb lett. Ez azonban annak a következménye, hogy a térséghez tartozó országok mindegyikében nőtt a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya (lásd 2.számú melléklet 1.táblázat), ami a térség leszakadását jelenti. A Baltikumban és Nyugat-Európában az országok közötti szórás folyamatosan emelkedett a vizsgált időszakban, amely a térségekhez tartozó országok különböző teljesítményére vezethető vissza. A Baltikum államai közül Észtországban növekedett, Lettországból csökkent, Litvániában pedig először nőtt, majd csökkent a szegénység és társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek aránya (lásd még 2.számú melléklet 1.táblázat). A nyugat-európai térség országai közül Írországból nőtt leginkább a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek száma, 26,81%-ról 30,06%-ra 2010-2012 között (lásd még 2.számú melléklet 1.táblázat). Arányaiban a legnagyobb növekedés a szórásban a dél-európai térség országai között ment végbe, melynek oka, hogy a térség országaiban eltérő arányban növekedett a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek aránya (lásd még 2.számú melléklet 1.táblázat). Ezzel ellentétben Észak- és Közép-Kelet-Európában a belső szórás 2010-2011 között csökkent, majd a következő periódusban 2011-2012 között növekedett. Ez a tendencia a térségek közötti szórásra is igaz, amely alapján elmondható, hogy a térségek közötti különbségek nőttek, elsősorban a dél-európai térség leszakadásával.

Ahogy a korábbiakban már leírtam, a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek arányát mérő mutatónak három összetevője van, amelyeket az Eurostat adatbázis szintén hozzárendel az Európa 2020 szegénységre vonatkozó célkitűzésének

méréséhez. Ebből kiindulva a következőkben ezt a három mutatót külön-külön is megvizsgálatam az egyes országcsoportokra vonatkozóan.

Az egyik ilyen mutató az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élő egyéneket vizsgálja a teljes lakosság arányában. Az Eurostat meghatározása szerint azok a 0-59 éves korú egyének élnek alacsony munkaintenzitású háztartásokban, ahol a felnőttek kevesebbet dolgoztak az elmúlt évben, mint a munkapotenciáljuk 20%-a. A következő ábrán (23. ábra) látható, hogy az egyes térségekben hogyan alakult ez az arány.

23. ábra: Az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya az egyes országcsoportokban, %, 2010-2012

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

A nyugat- és a közép-kelet-európai térségben a vizsgált időszakban csökkent az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élő egyének aránya. Nyugat-Európában elsősorban a Belgiumban, Franciaországban, az Egyesült Királyságban és Németországban történő csökkenés hatására lett alacsonyabb a térségben az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya (lásd még 2.számú melléklet 3.táblázat). Közép-Kelet-Európában a Lengyelországban és Szlovákiában történő visszaesés nagyobb volt, mint a térség többi országaiban az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők arányának növekedése, így a térségben összességében csökkent az érintettek aránya (lásd még 2.számú melléklet 3.táblázat). Észak-Európában és a Baltikumban 2010-2011 között először emelkedett az

alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya, majd ezután csökkent. A Baltikumban az ugrásszerű növekedés kiváltója Lettország volt, ahol 2010-2011 között 10,79%-ról 14,26%-ra emelkedett az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya. Az Európai Unió dél-európai tagállamaiban a legmagasabb az érintettek aránya, amely 2010-2012 között és fokozatosan nőtt, 7,81%-ról 8,97%-ra – érdemes megfigyelni, hogy a kiindulópont alacsonyabb volt, mint a nyugat-európai térségben. A legnagyobb növekedés a dél-európai térség országai közül Spanyolországban történt, ahol az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya 8,38%-ról 10,97%-ra emelkedett a vizsgált időszakban. A legnagyobb növekedés arányaiban azonban a balkáni térségben történt, ahol az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya 6,21%-ról 8,32%-ra nőtt a 2010-2012 közötti időszakban. Itt a növekedés mozgatója elsősorban Bulgária és Görögország volt, amely országokban 6,1%-ról 9,21%-ra és 5,53%-ról 10,41%-ra nőtt az érintettek száma (lásd még 2.számú melléklet 3.táblázat).

A következő táblázat (10. táblázat) bemutatja az országcsoportokon belüli szórást és az országcsoportok közötti szórást a 2010-2012 közötti időszakban az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők arányának esetében.

10. táblázat: Az az országcsoportokon belüli szórás és az országcsoportok közötti szórás az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők arányának esetében, 2010-2012

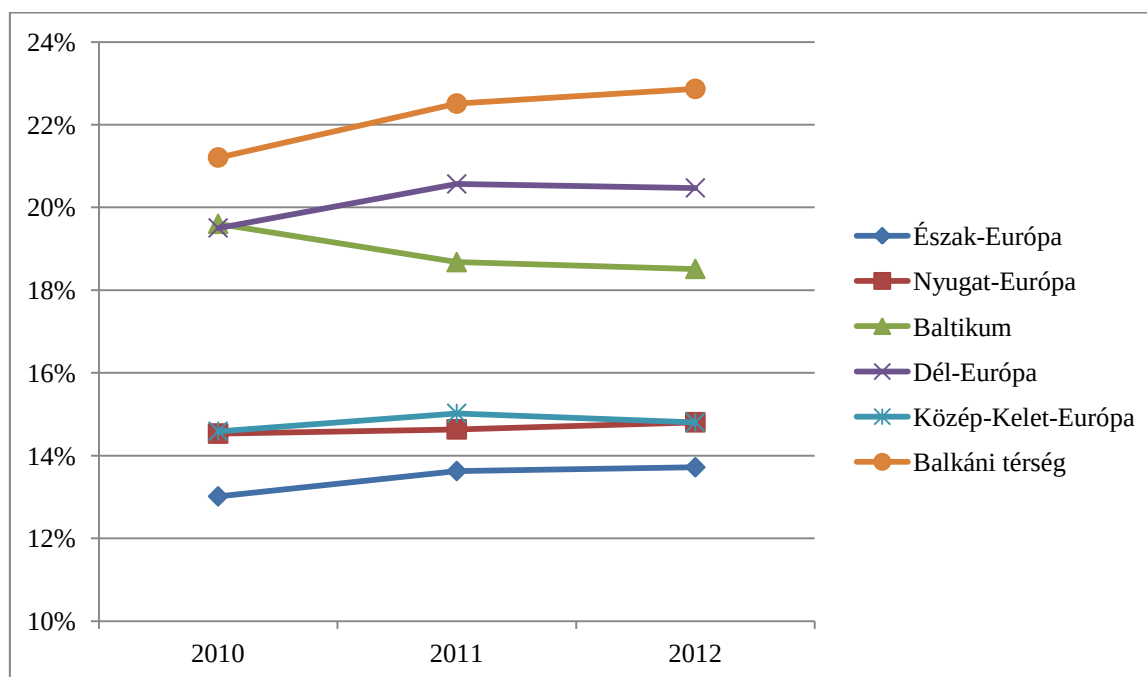
Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	1,71	1,76	2,02
Nyugat-Európa	4,38	4,59	4,63
Baltikum	5,09	6,74	5,90
Dél-Európa	1,65	2,32	2,11
Közép-Kelet-Európa	1,62	1,68	1,90
Balkáni térség	2,17	2,38	2,53
Térségek közötti	1,20	1,00	1,36

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

A csoportokon belüli szórás minden esetben nőtt, a különbség azonban az, hogy amíg Dél-Európában és a Baltikumban 2010-2011 között nőtt, majd 2011-2012-ben csökkent a szórás, mégis a 2012-es szint magasabb a kiindulási 2010-es szintnél. A többi négy térségben folyamatosan nőttek a vizsgált időszakban a csoportokon belüli szórások, tehát a csoportok egyre kevésbé homogének. Arányaiban a legnagyobb növekedés az északi országokban ment végbe, a legkisebb pedig Nyugat-Európában. Összességében a térségek közötti szórás 2010-2011 között csökkent, majd 2011-2012-re nagyobbra növekedett és magasabb lett, mint a 2010-es a kiindulási pont. Ebben a mutatóban van a legkisebb szórás a térségek között.

A következő mutató a szociális transzferek után szegénységben élők arányát jelenti a teljes lakossághoz viszonyítva. Az Eurostat meghatározása szerint ebbe a kategóriába azok az egyének tartoznak, akik a nemzeti medián jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkeznek a szociális juttatásokat követően. Ezen egyének arányát az egyes térségekben a következő ábra mutatja be (24. ábra).

24. ábra: A szociális transzferek után szegénységben élők aránya az egyes országcsoportokban, %, 2010-2012

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

A szociális transzferek után szegénységben élők aránya egyedül a Baltikumban csökkent 19,6%-ról 18,51%-ra 2010-2012 között, ami a szociális juttatások hatékonyságára utal. A térség országainak teljesítménye azonban ebben az esetben is eltérő volt: amíg Észtországban fokozatosan növekedett a szociális transzferek után is szegénységben élők aránya, 15,82%-ról 17,58%-ra, addig Litvániában fokozatosan csökkent ez az arány 20,52%-ról 18,61%-ra 2010-2012 között. A kiindulópont a dél-európai országok esetében is hasonló volt (19,5%), azonban a vizsgált időszakban a térségben nőtt a szociális transzferek után szegénységben élők aránya 2010-2011 között, majd 2011-2012 ismét csökkent. Az országcsoportok közül a balkáni térségben élnek legtöbben a szociális transzferek ellenére továbbra is szegénységben, 2012-ben a térség lakosságának 22,864%-át érintette ez a probléma. A térség országai közül Romániában a legmagasabb a szociális transzferek után szegénységben élők aránya és a legnagyobb növekedés is itt történt, 22,8%-ról 24%-ra nőtt 2010-2012 között.

A következő táblázat (11. táblázat) bemutatja a szórásokat az egyes országcsoportokon belül és az egyes országcsoportok között a szociális transzferek után szegénységben élők arányára vonatkozóan.

11. táblázat: Az országcsoportokon belüli és az országcsoportok közötti szórás a szociális transzferek után szegénységben élők aránya esetében, %, 2010-2012

Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	0,11	0,64	0,80
Nyugat-Európa	2,11	1,73	1,98
Baltikum	2,73	0,90	0,72
Dél-Európa	2,43	3,09	3,14
Közép-Kelet-Európa	2,98	2,64	2,63
Balkáni térség	1,11	1,19	1,60
Térségek közötti	3,42	3,61	3,67

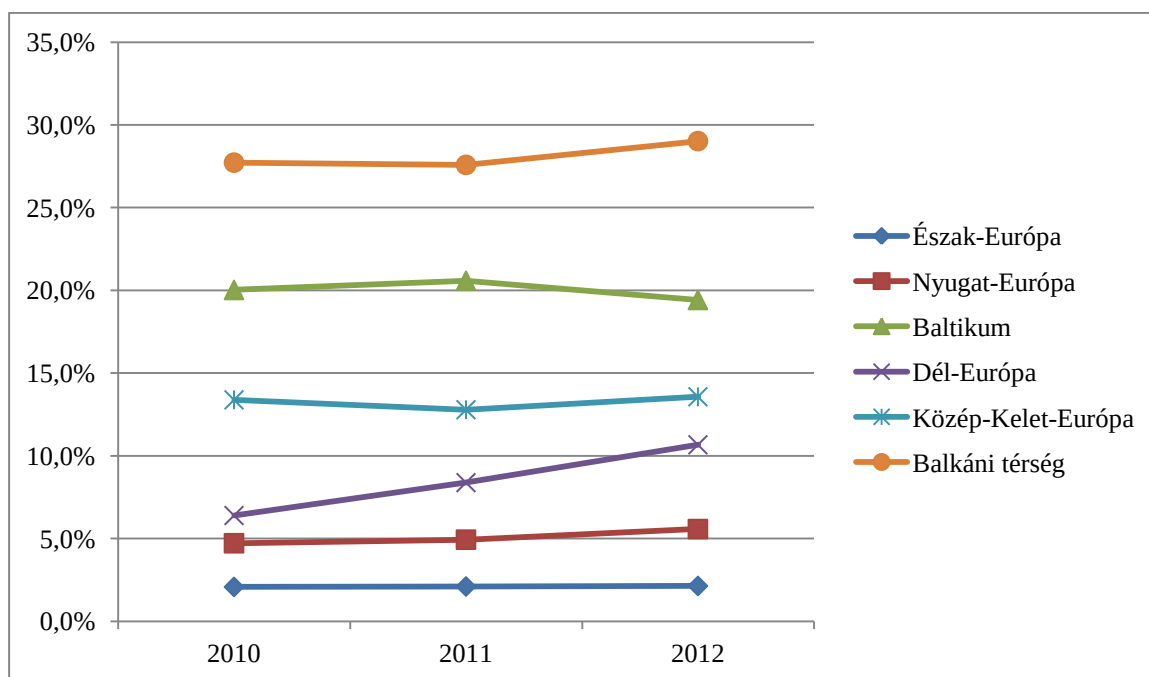
Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

Az országcsoportokon belüli szórás tekintetében kiemelkedő a Baltikum teljesítménye: a térségben nemcsak csökkent a szociális transzferek után szegénységben élők száma, de a csoporton belüli szórás is látványosan csökkent. Ez a térség vált tehát a leginkább homogénné a 2010-2012 közötti időszakban. A Baltikum mellett a közép-kelet-európai térségben csökkent a csoporton belüli szórás, ez azonban annak a következménye, hogy a térség azon országaiban, ahol eleve alacsonyabb volt a szociális transzferek után szegénységben élők aránya, ott nőtt az érintettek aránya – például Csehországban vagy Szlovákiában –, ahol pedig eleve magasabb volt ez az arány, mint ahogy Lengyelországban (lásd még 2.számú melléklet 5. táblázat), ott pedig csökkent az érintettek aránya. A térség tehát egyre homogénebb lett a 2010-2012 közötti időszakban, viszont a szociális transzferek után szegénységben élők aránya nőtt. Arányaiban a legnagyobb szórás növekedés az észak-európai térségben történt, ennek oka, hogy amíg Dániában csökkent az érintettek aránya, addig Svédországban 12,97%-ról 14,46%-ra nőtt a szociális transzferek után szegénységben élők aránya a 2010-2012 közötti időszakban. A térségek közötti szórás is fokozatosan növekedett a 2010-2012 közötti időszakban, ami az jelenti, hogy az Európai Unió tagállamai között ebben az esetben is egyre nagyobbak a különbségek.

A szegénységhez kapcsolódó negyedik mutató a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők az összlakosság arányában. Ebbe a csoportba azok az egyének tartoznak, akik számára a felsoroltak közül legalább négy dolog nem volt elérhető: váratlan kiadások fedezése, egy hét nyaralás külföldön, hátralék fizetése, hús, csirke vagy hal étkezése minden másnap, megfelelő fűtés, mosógép, színes televízió, telefon, személygépkocsi. Az alábbi ábra

(25. ábra) bemutatja a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők arányát az egyes országcsoportokban.

25. ábra: A súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya az egyes országcsoportokban, %, 2010-2012

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

A vizsgált periódusban egyedül a Baltikumban csökkent a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya, ami elsősorban annak köszönhető, hogy Lettországbán 2011-2012 között 5,22%-kal csökkent az érintettek aránya (lásd még 2.számú melléklet 7.táblázat). Észak-, Nyugat- és Közép-Kelet-Európában nem változott jelentős mértékben a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya. Az Európai Unióban a balkáni térségben a legmagasabb a súlyosan hátrányos anyagi helyzetben élők aránya, ráadásul 2011-2012 között az érintettek aránya 27,58%-ról 29,02%-ra növekedett. A dél-európai térségben nőtt arányaiban legnagyobbat a 2010-2012 közötti időszakban a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya 6,39%-ról 10,66%-ra.

A következő táblázat (12. táblázat) összefoglalja a szórásokat az egyes országcsoportokon belül és az egyes országcsoportok között a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élő lakosság arányaiban.

12. táblázat: Az országcsoportokon belüli és az országcsoportok közötti szórás a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők arányának esetében, 2010-2012

Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	0,79	1,02	0,89
Nyugat-Európa	1,83	2,00	2,77
Baltikum	9,22	10,96	8,11
Dél-Európa	2,48	3,10	4,09
Közép-Kelet-Európa	6,36	6,89	7,81
Balkáni térség	16,59	14,35	13,10
Térségek közötti	9,95	9,74	9,75

Forrás: Eurostat adatok alapján egyéni számolás, saját szerkesztés

Az országok közötti szórás a balkáni térségben csökkent a leginkább, azonban itt a legnagyobb a szórás mértéke az országcsoportok között. Ennek oka, hogy a míg Bulgáriában és Romániában a lakosság 44,24%-a és 31,8%-a élt súlyosan hátrányos anyagi körülmények között 2012-ben, addig a csoport másik két országában, Görögországban és Horvátországban 19,24% és 15,31% volt az érintettek aránya. A szórás a 2010-2011 közötti növekedést követően 2012-re a Baltikumban is csökkent, melynek oka, hogy Lettországból az érintettek aránya közeledett a térség átlagához (lásd még 2.számú melléklet 7.táblázat). Közép-Kelet- és Nyugat-Európában növekedett az országcsoporton belüli szórás. Nyugat-Európában ez elsősorban az Írországból és az Egyesült Királyságban történt növekedés következménye (lásd még 2.számú melléklet 7.táblázat). A legnagyobb különbség a 2010-2012 közötti időszakban a szórások között a dél-európai térségben tapasztalható, amelynek oka az, hogy Olaszország és Ciprus esetében a súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya jelentősen megnőtt a vizsgált időszakban. Mindeközben a csoport többi országában a növekedés jóval mérsékeltebb volt (lásd még 2.számú melléklet 7.táblázat). A térségek közötti szórás először nőtt 2010-2011 között, aztán csökkent, de a 2012-es szórás még mindig alacsonyabb, mint a 2010-es kiindulópont. Ez az egyetlen mutató, ahol úgy tűnik, hogy csökkenek a különbségek az Európai Unió térségei között.

A szegénységi mutatók vizsgálata alapján elmondható, hogy a dél-európai és a balkáni térség országaiban nőtt leginkább a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetettek aránya. A három almutató esetében nyújtott teljesítmények is a térség együttes leszakadását sugallják, megerősítve az Európai Unión belül fennálló észak-nyugati és dél-keleti törésvonalat; ha úgy tetszik a centrum és a periféria közötti különbséget.

5 Összegzés és következtetések

A dolgozatomban lezárásaként szeretném összefoglalni a kutatásom eredményeit és levonni a következtetéseket. A kutatás célja teljesült, az egyes elemzéseken keresztül sikerült feltárni egyrészt a humán tőke és a versenyképesség, másrészt a társadalmi kohézió és a versenyképesség összefüggéseit (vagy legalábbis azok egy részét).

A kutatásom alapján elmondható, hogy a megfelelő humán tőke és társadalmi környezet egyaránt értelmezhető a versenyképesség előfeltételeként. A humán tőke index és az Európa 2020 versenyképességi index intelligens pillérének elemzésekor kiderült, hogy azok az országok, ahol adott a megfelelő humán tőke, a versenyképességi rangsorban is jobban teljesítenek. Ez az Európai Unió esetében az észak-európai és egyes nyugat-európai tagállamokat jelenti.

A versenyképesség előfeltételét jelentő társadalmi környezetben megvalósul a társadalmi kohézió. Ezt bizonyította a szociális dimenzióval kiegészített globális versenyképességi index, ahol a társadalmi környezet milyensége azon országok esetében befolyásolta pozitív irányban a helyezéseket, amelyek a versenyképességi rangsorban előrébb voltak.

Az Európai Unió tagállamainak országcsoportokra bontása meghozta a várt eredményt a társadalmi kohézió mutatóinak vizsgálata során. A foglalkoztatás tekintetében a térségek közötti szórás a vizsgált időszakban növekedett, ami a dél-európai és a balkáni térség együttes leszakadását jelenti. Ráadásul ezekben a térségekben a belső szórás csökkenése is arra utal, hogy foglalkoztatás szintek csökkenése miatt lett homogénebb a csoport. A szegénységi mutatók esetében is hasonló tendenciákat lehet megfigyelni a válság után. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázata még mindig komoly probléma a tagállamok számára, különösen a balkáni térségben, ahol a lakosság közel 40%-a érintett.

A következő táblázatban (13. táblázat) a dolgozatomban vizsgált indexek és mutatók alapján az Európai Unió tagállamaiból képzett országcsoportokat a szerint soroltam be, hogy adottak-e a térségben a versenyképesség humán aspektusai.

13. táblázat: Összefoglaló táblázat

A versenyképesség humán aspektusai a következők alapján	GCI	HCI	Európa 2020 VKI intelligens pillére	Európa 2020 VKI inkluzív pillére	Foglalkoztatási ráták	Szegénység és társadalmi kirekesztés mutatói
Észak-Európa	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓
Nyugat-Európa	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓
Baltikum	✓	✓	✓	✓	✓✓	✓✓
Dél-Európa	✓	✓	✓	✓	✓✗	✓✗
Közép- és Kelet- Európa	✓✗	✓✗	✓✗	✓	✓	✓
Balkán	✓✗	✓✗	✓✗	✓✗	✓✗	✓✗

Forrás: saját szerkesztés

Megjegyzés 1.: ✓✓ - adottak; ✓ - valamelyest adottak; ✓✗ - legkevésbé adottak

Megjegyzés 2.: A meghatározás módját lásd a 4. számú mellékletben

A táblázat alapján még egyértelműbbek az országcsoportok közötti különbségek. Észak- és Nyugat-Európa a versenyképességi indexeken jól teljesít, a térségben adottak a versenyképesség humán aspektusai. A Baltikum esetében a társadalmi kohézió adott, mint a versenyképesség előfeltétele, a humán tőke vonatkozásában azonban csak valamelyest adottak a feltételek. Dél-Európáról azt mondhatjuk, hogy a versenyképesség humán aspektusai valamelyest adottak a térségben, azonban a társadalmi kohézió trendjei aggodalomra adnak okot. Közép- és Kelet-Európában szintén valamelyest adottak a versenyképesség humán aspektusai, itt elsősorban a humán tőkébe való beruházásra és a tudásalapú gazdaság kialakítására lenne szükség. A legaggasztóbb a helyzet a Balkánon, amely térség a versenyképesség humán aspektusai szempontjából messze elmarad az Európai Unió többi részétől és ezzel az egész integráció egységét is megkérdőjelezi. Összességében tehát egy észak-dél irányú törésvonalról beszélhetünk a versenyképesség humán aspektusainak szempontjából az Európai Unión belül.

Mi lehet a megoldás?

Az Európai Unió jövője szempontjából kulcsfontosságú kérdés a tagállamok közötti különbségek enyhítése, az egyes térségek felzárkóztatása. Ahhoz, hogy gazdasági egységként felvegye a versenyt a globális versenytársaival, arra van szükség, hogy kezelje a belső egyensúlytalanságokat és újra növekedési pályára álljon. A versenyképességének erősítéséhez pedig elsősorban a megfelelő humán tőke és társadalmi környezet kialakítása szükséges.

Irodalomjegyzék

- Aiginger, K. (2009): The current economic crisis: causes, cures and consequences. *WIFO Working papers*, No 341.
- Becker, G. S. (1975): *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*, with Special Reference to Education, 2nd ed. NBER.
- Benczes, I. – Rezessy, G. (2013): Kormányzás Európában, trendek és törésvonalak. *Pénzügyi Szemle*, 58, 136-150. o.
- Cooter, R. D. – Schaefer, H.B. (2011): *Solomon's Knot: How Law Can End the Poverty of Nations*. Princeton University Press, Princeton.
- Darvas, Zs. – Wolff, G. B. (2014): Europe's social problem and its implications for economic growth. *Bruegel Policy Brief*, 2014/03.
- Daszkiewicz, N. – Wach, K. (2014): *Firm-level internationalisation and its business environment*. Gdansk University of Technology Publishing House, Gdansk.
- Duiella, M. – Turrini, A. (2014): Poverty developments in the EU after the crisis: a look at main drivers. *ECFIN Economic Brief*, Issue 31, European Commission.
- European Commission (2013): *European Competitiveness Report 2013. Towards knowledge driven reindustrialization*. European Commission, Luxembourg.
- European Commission (2014): *European Competitiveness Report 2014. Helping firms grow*. European Commission, Luxembourg.
- European Commission/EACEA/Eurydice, (2013): *Funding of Education in Europe 2000-2012: The Impact of the Economic Crisis*. Eurydice Report. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Farkas, B. – Várnay, E. (2011): *Bevezetés az Európai Unió tanulmányozásába*. JATEPress, Szeged.
- Farkas, B. (2007): Lisszaboni nemzeti reformprogram – ábránd és valóság. In Farkas, B.: *A lisszaboni folyamat és Magyarország*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei 2007. JATEPress, Szeged, 47-68. o.
- Gombos, K. (2012): *Az Európai Unió jogának alapjai*. Complex, Budapest.
- Grant, R. M. (1996): Toward a Knowledge-based Theory of the Firm. *Strategic Management Journal*, Volume 17, Issue S2, 109-122. o. John Wiley&Sons Ltd, USA.
- Huemer, S. – Scheubel, B. – Walch, F. (2013): Measuring Institutional Competitiveness in Europe. *CESifo Economic Studies*, Vol. 59, 3/2013, 576–608. o. Published by Oxford University Press on behalf of Ifo Institute for Economic Research, Munich

- Kok, W. (2004): *Szembenézni a kihívással. A növekedés és foglalkoztatás Lisszaboni Stratégiája*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Kopányi, M. (1993): Termelés. In Kopányi, M. (szerk.): *Mikroökonómia*, 2nd rev. ed. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 143–80. o.
- Krugman, P. – Obstfeld, M. – Melitz, M. (2012): *International Economics*, 9th ed. Addison-Wesley, Boston.
- Krugman, P. (1994): Competitiveness: A dangerous obsession. *Foreign Affairs*, vol. 73(2), 28-44. o.
- Leydesdorff, L. (2006): *The Knowledge-based Economy*. Universal Publishers. Boca Raton.
- Nagy, S. Gy. – Heil, P. (2013): *A kohéziós politika elmélete és gyakorlata*. Akadémiai kiadó, Budapest.
- Nagy, B. – Pelle A. – Somosi S. (2014): *Intellectual property rights, competition and competitiveness in the EU internal market: What is to come with unitary patent system?*. Kézirat, tervezett megjelenés: Research Policy.
- Pelle, A. (2013): The European Social Market Model in Crisis: At a Crossroads or at the End of the Road?. *Social Sciences*, 2, 131–146. o.
- Pelle, A. (2014a): *Germany's role in the EU economy in the 21st century*. Electronic educational material. University of Szeged, Szeged.
- Pelle, A. (2014b): *Need for a competitiveness union in the EU*. Electronic educational material. University of Szeged, Szeged.
- Sala-i-Martin, X. (2010): The Economics behind the World Economic Forum's Global Competitiveness Index. In De Grauwe, P. (szerk.): *Dimensions of Competitiveness*. MIT press, Cambridge.
- Sapir, A. és szerzőtársai (2003): *An Agenda for Growing Europe – Making European System Deliver*. Report of an Independent High-Level Study Group established on the initiative of the President of the European Commission.
- Scharp, M. (1998): Competitiveness and cohesion—are the two compatible?. *Elsevier Research Policy* 27 _1998, 569–588. o.
- Schmid, G. (2014): Inclusive Growth: What Future for the European Social Model? *IZA Policy Paper* No. 82.

- Schultz T. W. “*The Economics of Being Poor.*” Lecture to the memory of Alfred Nobel, 8 December 1979. Available online: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1979/schultz-lecture.html (Utolsó megtekintés ideje: 2014. október 9.)
- Schultz, T. W. (1961): Investment in Human Capital. *The American Economic Review* 51, 1–17. o.
- Solow, R. M. (1975): Technical Change and the Aggregate Production Function. *The Review of Economics and Statistics*, 39, 312–20. o.
- Solow, R. M. “*Growth Theory and After.*” Lecture to the memory of Alfred Nobel, 8 December 1987. Available online: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1987/solow-lecture.html (Utolsó megtekintés ideje: 2014. október 9.)
- Stiglitz, J. E. (2006): Global public goods and global finance. In Touffut, J. (szerk.): *Advancing Public Goods*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing.
- Stiglitz, J. E.(2012): *The Price of Inequality: How Today’s Divided Society Endangers Our Future*. W. W. Norton & Company, New York.
- World Economic Forum (2013a): *The Global Competitiveness Report 2013-2014*. World Economic Forum, Geneva.
- World Economic Forum (2013b): *The Human Capital Report*. World Economic Forum, Geneva.
- World Economic Forum (2014a): *The Global Competitiveness Report 2014-2015*. World Economic Forum, Geneva.
- World Economic Forum (2014b): *The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe*. World Economic Forum, Geneva.
- Zahariadis, N. (2013): Building better theoretical frameworks of the European Union's policy process. *Journal of European Public Policy*, 20:6, 807-816. o.

Mellékletek

1. számú melléklet

1. Táblázat: Foglalkoztatási ráták az egyes térségek szerint a 2009-2013 közötti időszakban, szórás

Térség	2009	2010	2011	2012	2013
Észak-Európa	76,807%	76,119%	76,882%	76,881%	76,919%
Nyugat-Európa	72,802%	72,800%	73,250%	73,595%	73,951%
Baltikum	67,483%	64,807%	67,475%	69,136%	70,534%
Dél-Európa	63,525%	62,705%	62,242%	60,962%	59,872%
Közép-Kelet-Európa	65,596%	64,934%	65,146%	65,571%	65,942%
Balkáni térség	64,733%	63,363%	61,513%	60,775%	60,575%
EU28	69,000%	68,500%	68,500%	68,400%	68,400%
Szórás	0,054600	0,056400	0,060000	0,064300	0,065400

2. Táblázat: Foglalkoztatási ráták az egyes térségekben a 2009-2013 közötti időszakban, %

Térség	Ország	2009	2010	2011	2012	2013
Észak-Európa	Dánia	77,49481	75,83626	75,74644	75,41003	75,58406
	Finnország	73,51710	72,99729	73,78176	73,98670	73,33040
	Svédország	78,33097	78,10238	79,35793	79,41739	79,75518
Nyugat-Európa	Belgium	67,12394	67,57634	67,27966	67,20234	67,19773
	Németország	74,15427	74,88869	76,29433	76,70832	77,13765
	Írország	66,93073	64,64733	63,78858	63,69684	65,53997
	Franciaország	69,45616	69,36146	69,27383	69,38167	69,56145
	Luxemburg	70,39867	70,70542	70,08900	71,42857	71,09351
	Hollandia	78,82560	76,81142	77,01066	77,23179	76,46777
	Ausztria	74,71965	74,86480	75,17948	75,59050	75,50055
	Egyesült Királyság	73,85111	73,57835	73,58668	74,17408	74,90137
Baltikum	Észtország	69,99876	66,83010	70,56520	72,16063	73,33828
	Lettország	66,64111	64,27457	66,33891	68,10511	69,68911
	Litvánia	66,99018	64,29700	66,87657	68,48997	69,85669
Dél-Európa	Spanyolország	63,95398	62,84578	61,96822	59,62564	58,62071
	Olaszország	61,71738	61,09931	61,15994	60,95289	59,77002
	Ciprus	75,26639	75,00000	73,39326	70,19194	67,17095
	Málta	58,99224	60,12388	61,59813	63,04179	64,81266
	Portugália	71,08497	70,33052	68,80815	66,27609	65,38169
Közép-Kelet-Európa	Csehország	70,90540	70,35866	70,88647	71,48611	72,52031
	Magyarország	60,50579	60,39058	60,73138	62,11271	63,21624
	Lengyelország	64,94156	64,31945	64,51209	64,72144	64,85975
	Szlovénia	71,86279	70,31807	68,38034	68,27895	67,21537
	Szlovákia	66,37696	64,64581	64,97693	65,05874	65,02673
Balkáni térség	Bulgária	68,83662	65,39183	62,94306	62,98238	63,53366
	Görögország	65,61154	63,75242	59,58954	54,96909	52,87305
	Horvátország	61,66955	58,73919	56,96420	55,35214	57,19290
	Románia	63,47108	63,34251	62,78673	63,79983	63,88570

3. táblázat: A szórás-változás dinamikája

VÁLTOZÁSOK:	2009	2010	2011	2012	2013
Szórás	0,0546	0,0564	0,0600	0,0643	0,0654
Szórásváltozás az előző évhez képest(ezrelékpont)		1,8	3,6	4,3	1,1
Észak-Európa		-6,880	7,630	-0,010	0,380
Nyugat-Európa		-0,020	4,500	3,450	3,560
Baltikum		-26,760	26,680	16,610	13,980
Dél-Európa		-8,200	-4,630	-12,800	-10,900
Közép-Kelet-Európa		-6,620	2,120	4,250	3,710
Balkáni térség		-13,700	-18,500	-7,380	-2,000
EU28		-5,000	0,000	-1,000	0,000

2. számú melléklet

1. táblázat: A szegénység vagy társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek aránya az Európai Unió tagállamaiban, %, 2010-2012

Térség	Ország	2010	2011	2012
Észak-Európa	Dánia	18,19417649	18,68493990	18,94090081
	Finnország	16,63107803	17,65490739	16,95898388
	Svédország	15,18090435	16,33464570	16,01838265
Nyugat-Európa	Belgium	20,61826188	20,64425718	21,23507754
	Németország	19,51290904	19,66200002	19,80507395
	Írország	26,81655804	28,85658148	30,06956369
	Franciaország	18,11352802	18,22134972	18,01253682
	Luxemburg	16,53169105	16,41137856	18,10030618
	Hollandia	14,98040210	15,59817094	14,89508766
	Ausztria	16,43987896	16,79967103	18,33941258
	Egyesült Királyság	22,73389092	22,28409357	23,77971171
Baltikum	Észtország	21,67570450	23,08860910	23,46785470
	Lettország	9,431720010	9,399379640	8,704952480
	Litvánia	7,288407040	9,696690150	8,622868050
Dél-Európa	Spanyolország	26,49364541	27,40898774	27,95920110
	Olaszország	24,93151605	28,82521580	30,63261708
	Ciprus	24,66000928	24,65016416	27,14582529
	Málta	20,77159219	21,68732183	22,51248964
	Portugália	25,46938430	24,60104641	25,29784969
Közép-Kelet-Európa	Csehország	14,28969055	15,23830448	15,03981983
	Magyarország	29,43783325	30,55362447	32,09851061
	Lengyelország	27,27201581	26,46258879	26,28024944
	Szlovénia	17,88003377	18,82753249	19,07082281
	Szlovákia	20,74053736	20,62143970	20,52061295
Balkáni térség	Bulgária	50,10936750	50,11241709	49,41844278
	Görögország	27,10238891	30,59318596	34,11838892
	Horvátország	30,30551632	31,98241806	32,03940894
	Románia	43,80457679	42,72476257	44,32226201

2. táblázat: A szegénység vagy társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek aránya az egyes térségek szerint, %, szórás 2010-2012

Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	16,38911	17,32553	17,06358
Nyugat-Európa	19,72822	19,78617	20,21585
Baltikum	10,88576	12,35896	11,73578
Dél-Európa	25,58148	27,83064	29,04154
Közép-Kelet-Európa	24,72113	24,59630	24,68103
Balkáni térség	39,21967	39,77968	41,31732
Szórás	9,731441	9,601535	10,37897

3. táblázat: Az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya az Európai Unió tagállamaiban, %, 2010-2012

Térség	Ország	2010	2011	2012
Észak-Európa	Dánia	7,823315214	8,632118530	8,314643305
	Finnország	6,801924048	7,236837699	6,683617011
	Svédország	4,475047968	5,119180251	4,281411031
Nyugat-Európa	Belgium	9,714107273	10,47211989	10,68964429
	Németország	8,184370756	8,118495342	7,302568597
	Írország	18,59574434	19,38357179	19,18080296
	Franciaország	7,091062669	6,688343404	5,976608730
	Luxemburg	4,381894014	4,688965302	4,953768007
	Hollandia	6,443443190	6,772416022	6,772124525
	Ausztria	5,950924866	6,196893577	5,827699197
	Egyesült Királyság	9,919981535	8,650874262	9,862146811
Baltikum	Észtország	6,900224257	7,671133974	7,017718608
	Lettország	10,79931941	14,26777628	12,66619490
	Litvánia	0,700196310	0,786218120	0,865616097
Dél-Európa	Spanyolország	8,389510969	10,30703080	10,97222430
	Olaszország	7,626269800	7,800933518	7,731393737
	Ciprus	4,028615377	3,929736315	5,220351016
	Málta	7,004374111	6,747166792	6,705847978
	Portugália	6,620337545	6,299229877	7,503036785
Közép-Kelet-Európa	Csehország	4,970327147	5,063541727	5,102116093
	Magyarország	9,076998108	9,263226034	9,706074099
	Lengyelország	5,792912572	5,380241914	5,353095832
	Szlovénia	5,422633192	5,901894898	5,740706866
	Szlovákia	6,474461126	6,138216312	5,773157114
Balkáni térség	Bulgária	6,103668588	8,453841280	9,225867805
	Görögország	5,534931948	8,792282066	10,41082856
	Horvátország	10,13282601	11,44560297	12,04401139
	Románia	5,794621182	5,619073641	6,045980503

4. táblázat: Az országcsoportokban alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők, %, 2010-2012 és a csoportok közötti szórás

Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	6,006868001	6,638339808	6,015254216
Közép-Kelet-Európa	6,204494666	5,991425624	6,010328644
Baltikum	5,200302618	6,535691613	5,930648130
Balkáni térség	6,212558571	7,507839550	8,322778459
Dél-Európa	7,810464606	8,627234205	8,974503793
Nyugat-Európa	8,393872980	8,029747152	7,883348703
Térségek közötti	1,207641650	1,003477364	1,364257373

5. táblázat: A szociális transzferek után szegénységben élők aránya az egyes országokban az össznépeesség %-ában, 2010-2012

Térség	Ország	2010	2011	2012
Észak-Európa	Dánia	13,15328747	12,85825989	13,09914710
	Finnország	12,93113033	13,48767952	13,03397888
	Svédország	12,97549793	14,15740099	14,46821659
Nyugat-Európa	Belgium	14,44662107	15,06276272	14,70051420
	Németország	15,46167608	15,67431058	16,22101412
	Írország	14,99089556	14,87678196	15,75488025
	Franciaország	12,54584523	13,24279682	13,33632297
	Luxemburg	14,14156704	13,28540169	14,86130402
	Hollandia	10,22021794	10,90310948	10,02967780
	Ausztria	12,02158665	12,54900800	14,28380966
	Egyesült Királyság	16,82765453	15,89590212	15,79329419
Baltikum	Észtország	15,82551433	17,44806943	17,58202619
	Lettország	20,60830821	18,70235539	18,97484024
	Litvánia	20,52848271	19,19682578	18,61074609
Dél-Európa	Spanyolország	21,25557894	21,97904677	21,94872043
	Olaszország	18,47942824	20,00684245	19,88409408
	Ciprus	15,62614449	14,76628191	14,73299065
	Málta	15,21639893	15,18112528	14,84866338
	Portugália	17,99786050	18,15048368	17,89915349
Közép-Kelet-Európa	Csehország	8,946588864	9,745649049	9,423684575
	Magyarország	12,09267845	13,64948874	13,88451886
	Lengyelország	17,26083583	17,18926300	16,80918798
	Szlovénia	12,40854802	13,31584551	13,18416577
	Szlovákia	12,07700342	12,98112211	13,24865543
Balkáni térség	Bulgária	21,07315159	22,68831881	21,27681643
	Görögország	19,71651849	21,11765907	22,79953473
	Horvátország	20,24241159	21,11958511	20,39296686
	Románia	22,28169812	23,50604550	24,00478185

6. táblázat: Az egyes országcsoportokban a szociális transzferek után szegénységben élők aránya, %, 2010-2012 és a térségek közötti szórás

Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	13,01240871	13,62554869	13,71634328
Nyugat-Európa	14,53064404	14,63284294	14,80323912
Baltikum	19,60347314	18,67782959	18,51366348
Dél-Európa	19,50317955	20,56689193	20,47030687
Közép-Kelet-Európa	14,58812892	15,02145671	14,80229699
Balkáni térség	21,20695292	22,50955923	22,86428841
Térségek közötti	3,421262509	3,612858635	3,673885713

7. táblázat: A súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élő aránya, %, 2010-2012

Térség	Ország	2010	2011	2012
Észak-Európa	Dánia	2,619816873	2,625602720	2,813359912
	Finnország	2,802990679	3,162628300	2,888211229
	Svédország	1,338232048	1,189519063	1,307623073
Nyugat-Európa	Belgium	5,793408706	5,590584837	6,399365471
	Németország	4,488873699	5,287969770	4,901161365
	Írország	5,627081031	7,700922426	9,841344865
	Franciaország	5,459422295	4,941617734	4,987144547
	Luxemburg	0,597531002	1,172241325	1,333706771
	Hollandia	2,208146262	2,443593369	2,313161687
	Ausztria	4,262634310	3,880521026	3,984243329
	Egyesült Királyság	4,754424306	4,977584842	7,682458024
Baltikum	Észtország	8,925290072	8,648827520	9,356958143
	Lettország	27,25767082	30,56003432	25,33238981
	Litvánia	19,86011351	19,00027125	19,84258438
Dél-Európa	Spanyolország	4,870218675	4,499951079	5,784073076
	Olaszország	7,050160362	11,40577000	14,83309643
	Ciprus	11,23129135	11,67012603	14,96500625
	Málta	6,279783686	6,506196550	8,861299114
	Portugália	9,060404811	8,332765047	8,631812231
Közép-Kelet-Európa	Csehország	6,155559005	6,112486341	6,501390469
	Magyarország	21,25954782	22,81257179	25,44320462
	Lengyelország	13,96744320	12,67847648	13,25429642
	Szlovénia	5,813453602	5,950670889	6,470457739
	Szlovákia	11,52045948	10,58888675	10,45459541
Balkáni térség	Bulgária	46,60615816	44,46747653	44,24595181
	Görögország	11,34705758	14,98643579	19,24834537
	Horvátország	14,08369854	14,61587181	15,31811157
	Románia	32,73271132	31,12026159	31,80235506

8. táblázat: A súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya az egyes térségekben, %, 2010-2012 és a térségek közötti szórás

Térség	2010	2011	2012
Észak-Európa	2,076448198	2,103041775	2,135390814
Nyugat-Európa	4,717174861	4,933287865	5,574322895
Baltikum	20,02798763	20,58278236	19,42365710
Dél-Európa	6,394945574	8,380329685	10,66977256
Közép-Kelet-Európa	13,38354898	12,78802902	13,57103007
Balkáni térség	27,72273249	27,58613373	29,02463902
Térségek közötti	9,955911863	9,746946741	9,757354401

3. számú melléklet

A humán tőke index mutatói

Oktatás
Alapfokú beiskolázottsági ráta
Középfokú beiskolázottsági ráta
Felsőfokú beiskolázottsági ráta
Nemek közötti egyenlőség az oktatásban
Internethozzáférés az iskolákban
Az oktatási rendszer minősége
Alapfokú iskolák minősége
A matematika és a természettudományi tárgyak oktatásának minősége
Menedzsment iskolák minősége
Alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya
Középfokú végzettséggel rendelkezők aránya
Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya
Egészség és jólét
Csecsemőhalandóság
Várható életkor
Túlélési esélyek a nemek szerint
Alultápláltság és alulfejlettség
Betegségben eltöltött évek száma
Nem fertőző betegségeken elhalálozottak aránya a 60 év alatti korosztályban
Elhízottság
A nem fertőző betegségek hatása az üzletre
A fertőző betegségek hatása az üzletre
Stressz
Depresszió
Ivóvíz, közegészségügy és higiénia
Az egészségügyi ellátás minősége
Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés
Munkaerő és foglalkoztatás
Foglalkoztatási ráta a 15-64 közöttiek körében
Foglalkoztatási ráta a 65 év felettiek körében
A nemek közötti egyenlőség a gazdasági életben való részvétel tekintetében
Munkanélküliségi ráta
Fiatalok munkanélküliségi rátája
Az ország képessége a tehetségek vonzására
Az ország képessége a tehetségek megtartására
Képzett munkaerő elérhetősége
A bérek és a termelékenység kapcsolata
Innovációs képesség
Gazdasági komplexitás indexe
Technológia abszorpció vállalati szinten
Tudományos és műszaki folyóiratokban megjelent cikkek
A munkaképes korú lakosság medián életkora
A munkaerő képzése
Képzési szolgáltatások

Megengedő környezet
Mobiltelefon felhasználók száma
Internet felhasználók száma
A hazai közlekedés minősége
A klaszterek fejlettségének minősége
Az üzleti szektor és az egyetemek együttműködése a K+F területén
Vállalkozási kedv
Szociális védőháló
Szellemi tulajdonjog-védelem és tulajdonjog
Társadalmi mobilitás

Az Európa 2020 versenyképességi index mutatói

1. pillér: Vállalkozói környezet
1.1. Verseny
1.1.1.A helyi verseny intenzitása
1.1.2.A versenyszabályozás hatékonysága
1.1.3.A piaci dominancia mértéke
1.1.4.Mezőgazdasági politika költségei
1.1.5.A szabályozás hatása az FDI-ra
1.1.6.Az adók és támogatások torzító hatása a versenyre
1.1.7.A kormányzati szabályozás terhe
1.2. Klaszterek
1.2.1. A klaszterek fejlettségének szintje
1.2.2.Az értéklánc breadth
1.3. Vállalkozások
1.3.1.Az üzlet indításához szükséges procedúrák száma
1.3.2.Az üzlet indításához szükséges idő
1.3.3.Az adók mértéke és hatása a beruházások ösztönzésére
1.3.4.A vállalkozói bukásokhoz való attitűd
1.4. Anyagi források hozzáférhetősége
1.4.1.Kölcsönhöz jutás nehézsége
1.4.2.Forgótőke elérhetősége
1.4.3. A piachoz való hozzáférés méltányossága
2. pillér: Digitális menetrend
2.1. IKT felkészültség
2.1.1.A kormányzat IKT stratégiája
2.1.2.Mobiltelefon előfizetők
2.1.3.Nemzetközi internet sávszélesség internet felhasználóként
2.1.4.Fix szélessávú internet előfizetők
2.1.5.Mobil szélessávú előfizetők
2.1.6.IKT-hoz kötődő jogi szabályozás
2.2. IKT használata
2.2.1. Kormányzati online szolgáltatások indexe
2.2.2.Internet felhasználók
2.2.3.IKT használata az üzleti tranzakciók során
2.2.4.Internet használata az üzlet és fogyasztók közötti tranzakciók során
2.3. IKT hatása
2.3.1.IKT és az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés
2.3.2.IKT és üzleti modellek teremtése

2.3.3.E-résztétel index
2.3.4.Patent Cooperation Treaty IKT patent alkalmazások
3. pillér: Innovatív Európa
3.1. K+F kiadások
3.2. Kutatók a K+F-ben
3.3. Tudósok és mérnökök elérhetősége
3.4. Tudományos cikkekből való idézés
3.5. PCT patent alkalmazások
3.6. Vállalati szintű technológia abszorpció
3.7. Az egyetemek és a vállalatok együttműködése a K+F területén
3.8. Innovációs kapacitás
3.9. Fejlett technológiai termékekre vonatkozó közbeszerzések
3.10. A legújabb technológiák elérhetősége
3.11. Marketing mértéke
3.12. Hatáskör átruház hajlandósága
3.13. Ipari formatervezések száma
3.14. A komparatív előnyök természete
4. Pillér: Oktatás és képzés
4.1. Oktatás
4.1.1.Az oktatási rendszer minősége
4.1.2.Az oktatás minőségére vonatkozó PISA eredmények
4.1.3.Felsőfokú oktatásban való részvétel
4.1.4.Középfokú oktatásban való részvétel
4.2. Képzés
4.2.1.A képzési szolgáltatások elérhetősége
4.2.2. A menedzsment iskolák minősége
4.2.3.A munkaerő képzésének mértéke
5. pillér: Munkaerőpiac és foglalkoztatás
5.1. Munkaerőpiac
5.1.1.Alkalmazási és elbocsátási gyakorlatok
5.1.2.Együttműködés a munkavállalók-munkaadók közötti kapcsolatokban
5.1.3.A bérek és a termelékenység közötti kapcsolat
5.1.4. Az adók mértéke és hatása a munkavállalás ösztönzésére
5.2. Munkaerő-piaci részvétel
5.2.1.Aktivitási ráta
5.2.2.A nők részvétele a munkaerőpiacon
5.2.3.A nők foglalkoztatása a magánszektorban
5.2.4.Fiatalk munkanélkülisége
6. pillér: Társadalmi befogadás
6.1. Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés
6.2. Gini együttható
6.3. A kormány hatékonysága a szegénység és az egyenlőtlenség csökkentésében
6.4. Szociális védőháló
6.5. Társadalmi mobilitás

4. számú melléklet

Az összefoglaló táblázat magyarázata

A globális versenyképességi index alapján:
Adott: A csoport tagjai a 4-25. hely között szerepelnek
Valamelyest adott: A csoport többsége a 29-50. hely között szerepel
Legkevésbé adott: A csoport többsége az 50. hely után szerepel

A humán tőke index alapján:
Adott: A csoport tagjai a 1-21. hely között szerepelnek
Valamelyest adott: A 22-38. hely között szerepelnek
Legkevésbé adott: A 39-69. hely között szerepelnek

Európa 2020 VKI intelligens pillére alapján:
Adott: A csoport többségének pontszáma 5,00 felett van
Valamelyest adott: A csoport többségének pontszáma 4,73 és 4,00 felett van
Legkevésbé adott: A csoport többségének pontszáma 4,00 alatt van

Európa 2020 VKI inkluzív pillére alapján:
Adott: A csoport többségének pontszáma 5,00 felett van
Valamelyest adott: A csoport többségének pontszáma 4,81 és 4,00 felett van
Legkevésbé adott: A csoport többségének pontszáma 4,00 alatt van

Foglalkoztatási ráták alapján:
Adott: A foglalkoztatási ráta folyamatosan növekszik, magasabb az uniós átlagnál
Valamelyest adott: A foglalkoztatási ráta növekszik, de az uniós átlag alatt van
Legkevésbé adott: A foglalkoztatási ráta fokozatosan csökken

Szegénység és társadalmi kirekesztés mutatói alapján:
Adott: az érintettek száma alacsony (Észak-Európa és Nyugat-Európa), valamint folyamatosan csökken (Baltikum)
Valamelyest adott: az érintettek száma lassan növekszik (Közép- és Kelet-Európa)
Legkevésbé adott: a lakosság nagy arányát érintik, számuk gyorsan növekszik (Dél-Európa, Balkán)
Szegénység és társadalmi kirekesztés által fenyegettek aránya alapján
Adott: a teljes népesség 10-20%-a (Észak-Európa, Nyugat-Európa, Baltikum)
Valamelyest adott: <25% (Közép- és Kelet-Európa)
Legkevésbé adott: 30% és 50%-os növekedés a vizsgált időszakban (Dél-Európa), >40% (Balkán)
Alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya alapján
Adott: <6% (Észak-Európa, Közép- és Kelet-Európa, Baltikum)
Valamelyest adott: <8% és csökken (Nyugat-Európa)
Legkevésbé adott: >8% és nő (Dél-Európa, Balkán)
A szociális transzferek után szegénységben élők aránya alapján
Adott: <15% (Észak-Európa, Nyugat-Európa, Közép-Kelet-Európa)
Valamelyest adott: <20% és csökken (Baltikum)
Legkevésbé adott: >20% és nő (Dél-Európa, Balkán)
A súlyosan hátrányos anyagi körülmények között élők aránya alapján
Adott: <5,5% (Észak-Európa, Nyugat-Európa)
Valamelyest adott: <15% (Dél-Európa és Közép- és Kelet-Európa) és <20% és csökken (Baltikum)
Legkevésbé adott: >25% és nő (Balkán)